

БЪЛГАРСКИ СЪВЕТ ЗА БЕЖАНЦИ И МИГРАНТИ

BULGARIAN COUNCIL ON REFUGEES AND MIGRANTS

**МОНИТОРИНГОВ ДОКЛАД
ОТНОСНО ИНТЕГРАЦИЯТА
НА ЛИЦАТА, ПОЛУЧИЛИ
МЕЖДУНАРОДНА ЗАКРИЛА В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ, ПРЕЗ
2014 г.**

Настоящият доклад е изготвен с финансиране на Върховния комисариат за бежанци на Организацията на обединените нации (ВКБООН)

София
Декември 2014 г.

Българският съвет за бежанци и мигранти (БСБМ) е сдружение на гражданското общество, което работи в областта на убежището и миграцията в България. Създаден е през 2005 г. от Българския хелзинкски комитет, Българския Червен кръст и Каритас България, към които през 2007 г. се присъедини и Асоциация за интеграция на бежанци и мигранти. Съветът действа като платформа за дейността на организациите членки по въпросите на бежанската и миграционна политика. Основната му цел е да спомога и насърчава държавната политика и практика към защита правата на бежанците и мигрантите, да укрепва ролята на гражданското общество и да подпомага създаването на справедлива и ефективна национална система за убежище и миграция.

От 2009 г. Българският съвет за бежанци и мигранти провежда независим мониторинг на изпълнението на Националната програма за интеграция на бежанците в Република България (НПИБРБ) за периодите 2008–2010 г. и 2011–2013 г. по проект, финансиран от Представителството на Върховния комисариат за бежанците на ООН в България (ВКБООН) и в партньорство с Държавната агенция за бежанците при Министерски съвет (ДАБ).

През 2014 г. не бе приета и приведена в изпълнение Национална програма за интеграция в България. Поради това, в отлика от предходните мониторингови доклади, които оценяваха изпълнението на НПИБРБ, настоящият доклад анализира ситуацията през 2014 г. и положението на лицата, получили международна закрила, в условията на липса на национална интеграционна програма и представя препоръки относно необходимите мерки по въвеждане в изпълнение на приетата през м. юли 2014 г. Национална стратегия за интеграция на бежанци в Република България 2014–2010 г.

Възпроизвеждането на настоящия доклад е допустимо с изключение за търговски цели и при условие за изрично посочване на източника.

Настоящият доклад е изготвен по поръчка на Българския съвет за бежанци и мигранти.

Екип на проекта:

Автор: Звезда Ванкова, Сдружение „Мулти култи колектив“

Координатор: Бистра Иванова, Сдружение „Мулти култи колектив“

Интервюисти: Бистра Иванова, Звезда Ванкова, Камелия Димитрова, Панайот Чафкаров, Сдружение „Мулти култи колектив“

Рецензент: Илиана Савова, Програма за правна защита на бежанци и мигранти, Български хелзинкски комитет

MultiiitluX
Collective

Съдържание:

Използвани съкращения	4
Резюме	5
I. Институционална рамка за интеграция на бежанците в България	6
Институционална рамка за интеграция на бежанците в България от 2005 г. до декември 2013 г.	6
Институционална рамка за интеграция на бежанците в България от януари 2014 г.	8
II. Методология	11
III. Резултати от изследването	13
1. Година на „нулева интеграция“	13
2. Анализ и оценка на планираните мерки за интеграция по приоритетни области	14
2.1. Анализ на предложените „Общи координационни мерки“	14
2.2. Анализ на мерките в Приоритетна област 1 „Предоставяне на информация“	18
2.3. Анализ на мерките в Приоритетна област 2 „Образование и обучение по български език“	25
2.3.1. Обучение по български език, социалната ориентация и културна адаптация и професионално обучение	25
2.3.2. Образование	30
2.4. Анализ на мерките в Приоритетна област 3 „Заетост“	35
2.5. Анализ на мерките в Приоритетна област 4 „Процедури за признаване на квалификации“	42
2.6. Анализ на мерките в Приоритетна област 5 „Социално подпомагане“	46
2.7. Анализ на мерките в Приоритетна област 6 „Здравни грижи“	48
2.8. Анализ на мерките в Приоритетна област 7 „Жилищно настаняване“	51
2.9. Анализ на мерките в Приоритетна област 8 „Интеграция на бежанците в социалния, икономическия, културния и гражданския живот на българското общество“	56
2.10. Анализ на мерките в Специфична област 1 „Интеграция на уязвими лица със специфични нужди (бременни, самотни майки, лица с увреждания, изтезавани лица или такива с тежки форми на физическо, психическо или сексуално и свързано с пола насилие)“	58
2.11. Анализ на мерките в Специфична област 2 „Закрила и интеграция на непридружени малолетни и непълнолетни лица“	59
IV. Финансиране	61
V. Заключение	62

Използвани съкращения:

АЗ – Агенция по заетостта
АСП – Агенция по социално подпомагане
БСБМ – Български съвет за бежанци и мигранти
БЧК – Български червен кръст
БХК – Български хелзинкски комитет
ВКБООН – Върховен комисариат за бежанците на ООН
ДАБ – Държавна агенция за бежанците
ДАЗД – Държавна агенция за закрила на детето
ДБТ – Дирекция Бюра по труда
ДРСЗ – Дирекция Регионална служба по заетостта
ЕБФ – Европейски бежански фонд
ЕГН – Единен граждански номер
ЕСП – Еднократна социална помощ
ЕСФ – Европейски социален фонд
ЗИХУ – Закон за интеграция на хората с увреждания
ЗНЗ – Закон за насърчаване на заетостта
ЗУБ – Закон за убежището и бежанците
ИКЦ – Информационно-консултативни центрове
ИЦ към ДАБ – Интеграционен център към Държавната агенция за бежанците
ИЧС – Институт за чуждестранни студенти
КЗД – Комисия за защита от дискриминация
ЛНЧ – Личен номер на чужденец
МОН – Министерство на образованието и науката
МТСП – Министерство на труда и социалната политика
НАП – Национална агенция по приходите
НАЦИД – Национален център за информация и документация
НЗОК – Национална здравноосигурителна каса
НПДИ – Национален план за действие по интеграция
НПИБРБ – Национална програма за интеграция на бежанците в Република България
НПО – неправителствена организация
НСМИ – Национален съвет по миграция и интеграция
НСОРБ – Национално сдружение на общините в Република България
ООППИЕС – Общи основни принципи на политиките за интеграция на Европейския съюз
ППЗСП – Правилник за прилагане на закона за социално подпомагане
РИО – Регионален инспекторат по образованието
РПЦ към ДАБ – Регистрационно-приемателен център към Държавната агенция за бежанците
СДВНЧ към МВР – Специални домове за временно настаняване на чужденци към Министерството на вътрешните работи
ТЦ – Транзитен център
ФУМИ – Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ на ЕС
SERMES – Център за европейски бежански, миграционни и етнически изследвания

Резюме

2014 г. следва да бъде определена като „година на нулева интеграция“, защото за първи път от 2005 г. насам, когато е разработена Национална програма за интеграция на бежанците в Република България (НПИБРБ), получилиите закрила лица в България са оставени да се справят без целенасочени интеграционни мерки за първоначална интеграция, измежду които достъп до целева финансова помощ за покриване на разходите за здравни осигуровки и жилищно настаняване извън регистрационно-приемателните центрове на Държавната агенция за бежанците (РПЦ на ДАБ). В резултат на това техният достъп до основни социални, трудови и здравни права през 2014 г. е изключително затруднен, а желанието им за трайно установяване на територията на Република България – сведено до минимум, както става ясно от проведените интервюта.

В ситуация, в която за пръв път от създаването на националната бежанска система броят на търсещите закрила и бежанците в България надхвърли значително обичайния брой от приблизително 1000 души годишно¹ и продължи да расте експонентно през цялата 2014 г., правителството и отговорните органи избраха подход, който вместо да адресира нарасналите нужди, по същество доведе до прекратяване на интеграционната помощ и подкрепа и отлагане за неопределен период от време на нейното ефективно рестартиране. Вместо бързо и адекватно да изработи новата Национална програма за интеграция, която да подпомогне значителния брой² новопризнати през 2014 г. бежанци и лица с предоставен хуманитарен статут, правителството избра да направи крачка назад и да приеме Национална стратегия за интеграция на лицата, получили международна закрила в Република България (2014–2020) – програмен документ, който да основе приемането на годишната и на бъдещите национални интеграционни планове. Макар приемането на стратегия по принцип да е положителна инициатива, доколкото позволява дългосрочно планиране, в конкретната ситуация това решение бе контрапродуктивно и доведе – целенасочено или случайно – до пълен отказ на всякаква интеграционна подкрепа. В резултат на това през цялата 2014 г. лицата, получили международна закрила в България, бяха оставени да се справят със своята първоначална и последваща интеграция в българското общество, разчитайки изцяло на своите лични усилия, средства и способности и на ограничените възможности за подкрепа от страна на неправителствени и доброволчески организации и инициативи.

От своя страна, изработената през 2014 г. Стратегия поставя амбициозни цели и задачи, доколкото планира въвличането на общините в процеса на интеграция, които години наред не виждаха своята роля при

¹ За периода 01.01.2014 г. – 31.10.2014 г. 8205 лица са потърсили закрила в България (източник: ДАБ).

² За периода 01.01.2014 г. – 31.10.2014 г. статут на бежанец е предоставен на 4073 лица, а на 1766 лица – хуманитарен статут (източник: ДАБ).

реализирането на тези политики. Основният проблем на този подход обаче е, че те биха се включили само ако тяхното участие е подплатено финансово, а към този момент нито има приети финансови разчети, нито в държавния бюджет са включени мерките, които трябва да се финансират. Това крие риск „нулевата година на интеграция“ да продължи и през 2015 г., още повече, като се има предвид и обстоятелството, че до този момент правителството не разполага с изработен проект на Интеграционен план за 2015 г. или ако такъв има, то той все още не е внесен за надлежно одобрение и финансиране³.

През 2014 г. заинтересованите институции продължиха да осъществяват традиционните си дейности и мерки в подкрепа на интеграцията на бежанците и лицата с хуманитарен статут, но, както става ясно от данните в настоящия доклад, за тези услуги имат твърде малко ползватели поради фактори като липсата на информираност и липсата на мотивация за установяване в държавата.

I. Институционална рамка за интеграция на бежанците в България

- Институционална рамка за интеграция на бежанците в България от 2005 г. до декември 2013 г.

От 2005 г. до 2013 г. интеграцията на бежанците в България се осъществяваше от Държавната агенция за бежанците (ДАБ) въз основа на Национална програма за интеграция на бежанците в Република България (НПИБРБ) с тригодишен програмен период. Програмата съдържаше редица мерки, насочени към създаване на условия и насърчаване процеса на интеграция на бежанците в българското общество, както и нужните действия от страна на институциите и неправителствените организации, които участват в процеса на интеграция. Програмата обхващаше средно по 100 лица годишно, като в последните 2 години бяха включвани по около 60 души.

Според досегашните НПИБРБ всяко лице в Република България, получило статут на бежанец или хуманитарен статут, до една година от получаването му имаше право на финансова помощ за жилищно настаняване, социално подпомагане, здравно осигуряване, обучение по български език, социална ориентация и културна адаптация, професионално обучение, преводачески услуги и съдействие за реализиране на основни права и възможности. Бившето ръководство на ДАБ скъсяваше този срок до 6 месеца, тъй като тълкуваше чл. 32, ал. 3 от Закона за убежището и бежанците (ЗУБ) ограничително. Според ЗУБ лицата със статут на бежанец или хуманитарен статут могат да получат финансова помощ за настаняване в жилище за срок до 6 месеца от влизане в сила на решението за предоставяне на статут (чл. 32, ал. 3), което

³ Към началото на м. декември 2014 г.

означава, че държавата е длъжна да даде такава подкрепа за най-малко 6 месеца.

Пряк изпълнител на Програмата бе Интеграционният център към ДАБ (ИЦ), който изготвяше критерии за включване в Програмата, пакет от интеграционни мерки (вкл. и за бежанците със специални нужди) и нормативи за прилагането им и организираше прилагането на пакета от интеграционни мерки. Според Вътрешните правила за прилагане на мерки за интеграция на новопризнати бежанци от Националната програма за интеграция на бежанците в Република България (2011–2013 г.)⁴, лицата, получили хуманитарен или бежански статут, които желаеха да се включат в Програмата, подаваха молба до два месеца от връчване на решението за предоставяне на статут по ЗУБ. С кандидатите се провеждаше социално интервю, изготвяше се Индивидуален интеграционен план и при одобрение от Интеграционната комисия⁵ се сключваше договор за участие в Програмата с председателя на ДАБ.

Включените в Националната програма лица се ползваха от следните интеграционни мерки и социални помощи:

- 600 учебни часа обучение по български език, като обучението завършваше с финален изпит;
- 198 учебни часа професионално обучение в специалностите фризьорство, козметика, шивачество и компютърна грамотност, завършващо с изпит;
- Консултиране и асистирание при включването в програми за професионална квалификация и трудова заетост;
- Провеждане на мероприятия по НПИБРБ, свързани с интеграцията на чужденците, получили статут по ЗУБ;
- Преводачески услуги и съдействие за реализиране на основни права и възможности и други дейности, свързани с интеграцията на чужденците;
- Еднократна социална помощ (ЕСП)⁶, изплащана след четвъртия месец от приемането в Програмата;
- Целева помощ за издаване на лична карта до размера на разходите, необходими за издаването ѝ;
- Стипендия за периода на обучение по български език, социална ориентация и културна адаптация и професионална квалификация⁷;

⁴ Изменени със заповед на председателя на ДАБ № 03-350/25.06.2013 г.

⁵ Интеграционната комисия се председателстваше от зам.-председателя на ДАБ и включваше членове от ИЦ, дирекция „Административно-правно, информационно обслужване и финансово-стопански дейности“, специализираната администрация на ДАБ и представители на партниращите неправителствени организации. Сред правомощията ѝ бяха: одобряване на годишния план за изпълнение на НПИБРБ, при необходимост актуализиране на критериите за включване в Програмата и пакета интеграционни мерки, разглеждане и одобряване до два месеца молбите за участие в НПИБРБ, интеграционните планове, проектодоговорите и др.

⁶ По реда и в размера, предвиден в Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане.

⁷ Тази стипендия се определяше съгласно Плана за действие към Закона за насърчване на заетостта (ЗНЗ) и трябваше да бъде 8 лв. на ден. На практика обаче участниците в Програмата получаваха 4 лв. на присъствен ден, въпреки Плана за действие към ЗНЗ.

- Ежемесечно финансово подпомагане за наемане на жилище и режийни разноски за лицата, включени в Програмата;
- Ежемесечно здравно осигуряване на участниците ⁸;
- Седмичен талон или билети за превоз по линиите на Столичен градски транспорт за периода на обучение по български език, социална и културна ориентация и професионална квалификация, вкл. за децата, посещаващи курсовете в ИЦ ⁹;
- Заплащане на такси за детска градина за 10 деца годишно, по 60 лв. на дете и др.

През 2011 г. бе приет Правилник за прилагане на мерки за социална защита на чужденци със специални нужди, търсещи или получили закрила, който определяше условията и реда за подпомагане на тази група лица, мерките за тяхната социална защита и интеграция в българското общество. Според Правилника като уязвими групи бяха дефинирани непридружени малолетни или непълнолетни лица, бременни жени, лица над 65-годишна възраст, самотни родители, придружени от малолетните или непълнолетните си деца, многодетни семейства с 3 и повече деца, майки с деца до 3-годишна възраст, лица с увреждания, лица, преживели тежки форми на психическо, физическо или сексуално насилие, хронично болни.

През 2011 г. бе приета Национална стратегия по миграцията, убежището и интеграцията (2011–2020 г.), която включва като целева група търсещите закрила, бежанците и лицата, получили хуманитарен статут. ДАБ е една от институциите, които участват в изпълнението на Стратегията, което се осъществява с годишни планове за действие ¹⁰.

- Институционална рамка за интеграция на бежанците в България от януари 2014 г.

След приключването на НПИБРБ в края на м. декември 2013 г. следваше да бъде приета нова Програма за следващия програмен период (2014–2016), като предвиденият за това срок бе март 2014 г. ¹¹ В края на 2013 г. със заповед на министър-председателя бе сформирана междуведомствена група с участието на ДАБ, всички заинтересованите министерства и агенции, ВКБООН, Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ) и НПО, които изработиха нов проект на Програмата, който бе внесен в МС, но така и не бе поставен на гласуване в този срок.

Междувременно на оперативното заседание на МС бе взето решение за промяна на подхода по отношение на интеграционните политики за бежанците и компетентността за управлението на НПИБРБ бе прехвърлена

⁸ Здравната вноска се определя със Закона за бюджета на НЗОК върху половината от размера на минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица.

⁹ На практика билетите/талоните се осигуряваха само в рамките на работната седмица, когато се провеждаха курсовете, и не се осигуряваха билети/талони за децата.

¹⁰ Национална стратегия по миграцията, убежището и интеграцията (2011–2020 г.).

¹¹ Според Цели на Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет през 2014 г. – http://www.aref.government.bg/docs/CHERI_DAB_2014.doc

от ДАБ на Министерство на труда и социалната политика (МТСП). От МТСП посочват като предпоставка за приемането на нова Национална програма за интеграция изработването и приемането на Национална стратегия за интеграцията, което води до допълнително забавяне и отлагане на приемането на нова НПИБРБ ¹².

На 02.07.2014 г. бе приета Национална стратегия за интеграцията на лицата, получили международна закрила в Република България (2014–2020) без да има публично достъпна оценка на съществуващите до края на 2013 г. НПИБРБ, постигнатите чрез тяхното реализиране резултати и мотивите, въз основа на които бе взето решение за смяната на този подход, даван за пример за успешна интеграционна практика в региона. Новата Стратегия единствено отбелязва, че НПИБРБ са функционирали в период, в който броят на потърсилите и получилите закрила е много малък и са обхващали средно 60 души годишно, което говори за обхвата на Програмите, но не и за тяхната ефективност, и че новата реалност изисква нов подход. Според интервюираните държавни експерти смяната в подхода се е наложила поради променената бежанска обстановка и нуждата този проблем да се разглежда „на по-високо политическо ниво и с по-голяма отговорност“, скъсената процедура за предоставяне на закрила от 1 до 3 месеца, която изисква включването на първоначална адаптация в този период, изработване на Стратегия, която да определи задълженията на различните институции.

Освен успешното интегриране в българското общество на лицата, получили международна закрила или убежище, Националната стратегия има за цел и ефективното използване на техния потенциал за социално-икономическото развитие на страната. Стратегията предвижда интеграционни мерки и идентифицира заинтересованите институции, които да работят заедно за тяхното осъществяване чрез ежегодни Национални планове за действие по интеграция на територията на цялата страна.

Нов момент в интеграционната политика спрямо бежанците в България е смененият координационен механизъм. Новата Стратегия извежда МТСП като органа, осъществяващ общата координация на изпълнението на Стратегията чрез Националния съвет за миграция и интеграция ¹³. С изменение на Устройствения правилник на ДАБ ролята ѝ по отношение на интеграцията е ограничена до прилагането на мерки за адаптация на чужденците до момента на предоставянето на международна закрила, състоящи се основно в начално обучение по български език, когато лицето е настанено в Регистрационно-приемателен център (РПЦ) на ДАБ ¹⁴.

¹² Програма за правна защита на бежанци мигранти, Български хелзински комитет (2014): Годишен доклад за наблюдение на производството за предоставяне на международна закрила в България, с. 13 – http://www.bghelsinki.org/media/uploads/documents/reports/special/2014-bhc-annual-rsd-monitoring-report_bg.pdf

¹³ Все още обаче не са приети изменения в Устройствения правилник на МТСП, с които да се регламентира новата роля на МТСП по отношение на политиките за интеграция на бежанците.

¹⁴ Приет с ПМС № 59 от 21.03.2008 г., изм. ДВ. бр. 36 от 25 април 2014 г.

Стратегията предвижда и ключова роля за общините, които са органите, отговорни за прилагането на интеграционните политики на местно ниво, което е в синхрон с един от Общите основни принципи на политиките за интеграция на Европейския съюз (ООППИЕС): *„Интеграционните политики и мерки трябва да бъдат част от всички релевантни политики и нива на управление.”*¹⁵

Общините, които биха искали да приемат определен брой лица с предоставена закрила, като се вземе предвид състоянието на пазара на труда, наличната квалификация, демографски тенденции, перспективи за развитие на общината и т.н., се присъединяват към Националния план за действие по интеграция (НПДИ).

Основният инструмент за интеграция според новата Стратегия е споразумението за интеграция, което се подписва веднъж за срок от една година индивидуално с всеки пълнолетен член на семейството, получило закрила, и упълномощения представител на местната власт. По модела на НПИБРБ, след индивидуална оценка на социалните нужди се изготвя индивидуален интеграционен план за период от една година, описващ стъпките на интеграция, пакет от мерки за интеграция и очакваните резултати.

Пакетът от мерки за интеграция следва модела на НПИБРБ:

- Включване в курс по български език, продължаващ 6 месеца – 600 учебни часа за достигане равнище А–2 или В–1 по Европейската езикова рамка в зависимост от образователното ниво;
- Часове по социална ориентация, насочени към запознаване със социалната система в страната, политическото устройство,

¹⁵ На свое заседание на 19.11.2004 г. Съветът по правосъдие и вътрешни работи приема 11 Общи основни принципи на политиките за интеграция на имигрантите в Европейския съюз (Common Basic Principles on Integration – CBPs). Целта е чрез тези незадължителни основни насоки държавите членки да бъдат подпомогнати при формулирането и оценяването на своите политики за интеграция. Единнасетте Общи основни принципи са: 1. Интеграцията е динамичен, двупосочен процес на взаимно приспособяване от страна на всички имигранти и жители на страните членки; 2. Интеграцията предполага уважение към основните ценности на Европейския съюз; 3. Заетостта играе ключова роля в процеса на интеграция; 4. Основното познаване на езика, историята и институциите на приемащото общество е решаващо за интеграцията; 5. Мерките за образование са решаващи в подготвянето на имигрантите за успех и икономическа активност; 6. Гарантираният достъп на имигрантите до институциите, както и до обществените стоки и услуги, наравно с местните граждани и без дискриминация, е необходима основа; 7. Редовното общуване и взаимодействие между имигрантите и гражданите на страните членове е основополагащ механизъм; 8. Правото на културно и религиозно многообразие, съгласно Хартата на основните права, трябва да бъде гарантирано; 9. Участието на имигрантите в демократичните процеси и във формулирането на интеграционните политики, особено на местно ниво, подкрепя тяхната интеграция; 10. Интеграционните политики и мерки трябва да бъдат част от всички релевантни политики и нива на управление; 11. Разработване на ясни цели, индикатори и механизми за оценка и коригиране на политиката, оценка на напредъка и обмен на информация.

културните традиции и обичаи и др., провеждани в рамките на езиковото обучение;

- Месечна помощ за наем по време на споразумението за интеграция на лицата, получили международна закрила;
- След успешно приключване на езиковия курс – насочване към професионална ориентация, квалификация, преквалификация;
- Осигуряване на достъп до образователната система за децата;
- Право на здравно осигуряване и достъп до социални услуги, предоставяни от ДБТ по време на участието в НПДИ и др.

Предвидени са мерки и по отношение на нарасналия брой непридружени малолетни и непълнолетни лица, търсещи закрила. Предлагат се професионална помощ, индивидуална работа и специализирани интеркултурни обучения на работещите с тях.

II. Методология

Мониторинговият доклад се основава на мултидисциплинарен подход, прилагайки качествени социологически методи, анализ на политики и правна рамка.

Стратификация на извадката

Мониторинговото проучване цели да обхване възможно най-много категории от целевата група, базирайки се на модела за максимално разнообразие, както следва:

Произход -> Сирия, без гражданство, Иран, Ирак, Етиопия, Ливан;

Приемателен център -> РПЦ София (обхващащо бенефициентите, настанени в общежитията на ДАБ в Овча купел, Военна рампа, Враждебна и с. Ковачевци ¹⁶), РПЦ Харманли, ТЦ с. Пъстрогор, РПЦ с. Баня (общ. Нова Загора), както и бенефициенти на външни адреси;

Статут -> хуманитарен статут, бежанец;

Пол -> мъж, жена;

Възраст -> непълнолетни (малолетни), пълнолетни (18–54 г.), възрастни (над 55 г.);

Семейно положение -> сам, семейство с деца, семейство без деца, самотен родител с деца, друго;

Уязвими групи -> хора с увреждания, непридружени, бременни жени, възрастни хора, други.

В рамките на изследването бяха проведени **174** интервюта с лица, получили бежански или хуманитарен статут. 90 от тях са пълнолетни мъже, 66 – пълнолетни жени и 18 са непълнолетни лица. Пълнолетните се разпределят по страни на произход (гражданство) както следва:

¹⁶ Центърът престана да функционира в края на м. октомври 2014 г.

Сирия	146
Без гражданство	3
Иран	3
Етиопия	1
Афганистан	1
Ирак	1
Ливан	1

Причината за дисбаланса при интервютата с лица от Сирия отразява съотношението в генералната съвкупност на бежанците и лицата с хуманитарен статут, получили закрила в България. През 2014 г. най-много молби за закрила са подадени от сирийски граждани, следвани от граждани на Афганистан и Ирак.

1	Сирия	4800 (58 % от общия брой)
2	Афганистан	2000 (24 %)
3	Ирак	353 (4,3 %)
4	Без гражданство	240 (2,9 %)
5	Алжир	150 (2,4 %)

Топ 5 страни на произход по брой подадени молби през периода 01.01.2014 – 31.10.2014 г. Данни: ДАБ, м. ноември 2014 г.¹⁷

В рамките на изследването са проведени и 18 интервюта с експерти от ИЦ на ДАБ, МТСП, други държавни институции и НПО от София и страната, участващи в процеса на интеграция.

Методология на извадката

Екипът на изследването достигна до респондентите чрез самостоятелно организирани интервюта, както и чрез участието си в Проучването на нуждите на бежанците и търсещите закрила лица по възраст, пол и принадлежност към социална група (Age, Gender and Diversity Participatory Assessment (AGD)), провеждано всяка година от ВКБООН, за 2014 г.¹⁸

Метод на регистрация и теренен инструментариум

Полуструктурирано проблемно ориентирано интервю е основният метод за набиране на данни. За интервютата с бежанци и лица с хуманитарен статут е използван стандартният въпросник, разработен за целите на AGD интервютата на ВКБООН. За експерти от ДАБ, МТСП и други експерти от държавната администрация и НПО (заинтересовани

¹⁷ Официална интернет страница на ДАБ: <http://www.aref.government.bg/?cat=8>

¹⁸ ВКБООН провежда ежегодно проучване по признаците възраст, пол и принадлежност към определена социална група (Age, Gender and Diversity Participatory Assessment), в което правителствени институции и неправителствени организации заедно провеждат фокус групи с бежанци и търсещи закрила в центровете за настаняване на ДАБ, както и с лица на външни адреси.

министерства, държавни и изпълнителни агенции, местни власти, независими органи, неправителствени организации, бежански организации) е разработен допълнителен специализиран въпросник. Чрез участието на екипа в работни срещи с държавната администрация и НПО, бе приложен методът на **пряко наблюдение** и бяха проведени **неформални интервюта**.

Освен проведените интервюта като допълнителни източници на информация бяха използвани отчетите на ВКБООН, БХК, както и информация, предоставена от експерти от държавни институции, интервюирани за целите на настоящия мониторингов доклад.

III. Резултати от мониторинга

1. „Година на нулева интеграция“

Според официалната статистика на ДАБ за периода 01.01.2014 г. – 31.10.2014 г. 8205 лица са потърсили закрила в България в сравнение с 7144 души през цялата 2013 г., което показва тенденция на постоянно нарастване на броя на лицата, търсещи международна закрила (12 % спрямо цялата 2013 г.).

Предоставен е статут на бежанец на 4073 лица, а на 1766 лица – хуманитарен статут. Отказано е предоставяне на статут на бежанец на 407 лица ¹⁹.

Въпреки увеличението бежански поток от края на 2013 г. насам и приемането на Национална стратегия за интеграцията на лицата, получили международна закрила в Република България (2014–2020), **през 2014 г. държавата не прие Национален план за действие по интеграция на бежанците и не осъществи целенасочени мерки за първоначалната интеграция на лицата, получили международна закрила в България.** Към момента на изготвяне на мониторинговия доклад ²⁰ все още се обсъжда и проекта на Национален план за действие по интеграция 2014 г. и Годишен финансов разчет, чрез който да се приложат мерките, залегнали в Стратегията. Проект за Национален план за 2015 г. не е изготвен и не се обсъжда.

Причина за липсата на интеграционни програми и мерки през 2014 г. се дължи освен на усложнената политическа обстановка в страната и смяната на три правителства в рамките на годината, също така и най-вече на липсата на политическа воля за разширяването и прилагането в национален мащаб на интеграционните програми, които съществуваха до края на 2013 г. Голямото забавяне при стартирането на процеса на обсъждане на новия програмен период, преминаването към изработване

¹⁹ Официална статистика на ДАБ за периода 01.01.2014 г. – 31.10.2014 г. публикувана на интернет страницата на ДАБ: <http://www.aref.government.bg/?cat=8>

²⁰ Началото на м. декември 2014 г.

на нова Стратегия без да има публично обсъждане на причините за смяна в подхода, използването на липсата на публични средства за реализиране на интеграционните политики като аргумент за тяхното прекратяване доведе до година на „нулева интеграция“ в период, в който България бе изправена пред многократно увеличение на бежанския поток и броя на предоставените статуты и лицата, нуждаещи се от интеграционна подкрепа.

2. Анализ и оценка на планираните мерки за интеграция по приоритетни области

Тъй като проектът на Национален план за действие за 2014 г. не е приет към началото на м. декември 2014 г., интервюираните експерти споделят, че най-вероятно ще се премине към изработване на нов план за 2015 г.

Приетата през 2014 г. Стратегия и проектът на Национален план за действие²¹ са структурирани в осем приоритетни и две специфични области с мерки, които ще бъдат анализирани в настоящия мониторингов доклад, за да подпомогнат разработването на новия План за действие през 2015 г.

2.1. Анализ на предложените „Общи координационни мерки“

Предвидени мерки

Проектът на Национален план за действие съдържа 3 мерки по отношение на създаването на Национален съвет по миграция и интеграция.

Мярка 1. Преобразуване на Националния съвет по трудова миграция към министъра на труда и социалната политика в Национален съвет по миграция и интеграция (НСМИ). Определяне на функциите на НСМИ и на институциите и организацията, включени в неговия състав, в областта на интеграцията на граждани на трети страни.

Мярка 2. Издаване на заповед за поименния състав на НСМИ и свикване на първото му заседание за годината, на което:

2.1 Да се приеме Правилник за организацията и дейността на Съвета;

2.2 Да се създаде Комисия по интеграция и обсъди нейният начин на работа. Комисията по интеграция да изработи модели на формуляри и споразумения.

²¹ Към момента на изготвяне на доклада Националният план за действие все още не е приет. За целите на доклада е използвана версия от началото на м. ноември 2014 г.

Мярка 3. Реално стартиране на насочването на лицата, получили международна закрила, към съответните общини за сключване на двустранно Споразумение за интеграция.

Идентифицирани проблеми

След приемането на Стратегията са разработени проекти на Постановление на Министерски съвет за създаване и определяне на функциите на Националния съвет по миграция и интеграция (НСМИ) и на институциите и организациите, включени в неговия състав, в областта на интеграцията на граждани на трети страни, както и Правилник за организацията на дейността на НСМИ, които не са приети към началото на декември 2014 г. Определени са членовете на бъдещия Национален съвет за миграция и интеграция, но поради смяната на правителството не бе проведено първо заседание за неговото сформирание. Това предстои да се случи в изпълнение на новия План за 2015 г. Според интервюирания експерт от МТСП при координацията на мерките по интеграция на бежанците съответните водещи институции ще отговорят за изпълнението на мерките в техните ресори.

В резултат от приемането на Стратегията ДАБ прекрати предоставянето на курсовете по български език и професионално обучение с аргумента, че не са отговорен орган по интеграцията, както и че нямат средства за това. С приетите изменения в Устройствения правилник на ДАБ през м. септември 2014 г.²², ИЦ се преобразува в отдел „Адаптация“ и стана част от новата дирекция „Социална дейност и адаптация“, която трябва да подпомага единствено първоначалната интеграция на търсещите международна закрила лица. Поради институционалните промени през 2014 г. и липсата на действаща НПИБРБ, според интервюираните експерти от ДАБ разделение между новопризнати бежанци, лица с хуманитарен статут и търсещи закрила в действителност не се прави и отделите на тази дирекция обслужват и търсещите, и получилите закрила лица. Дейностите, по които дирекцията работи през 2014 г., са свързани с подпомагане на курсовете по български език, които се провеждат от „Каритас България“ с финансовата помощ на ВКБООН, логистично подпомагане на курсовете по професионално обучение, финансирани отново от ВКБООН, събиране и подаване на информация по отношение на търсещите и получилите закрила към другите заинтересовани институции, разработване на документи и регистри, свързани с новата роля на ДАБ в процеса на интеграция, както и дейности по консултиране и подпомагане на получилите и търсещите закрила лица, свързани с достъп до образователната система, до пазара на труда и т.н.

През 2014 г., въпреки липсата на Интеграционна програма, останалите институции, имащи отношение към интеграционните политики за

²² Приет с ПМС № 59 от 21.03.2008 г. Изм. и доп. ДВ. бр. 78 от 19 септември 2014 г.

бежанците, продължават да реализират регулярните си дейности и мерки с обща насоченост в подкрепа на процеса на интеграция ²³.

Препоръки и добри практики

- *Създаване на координационен механизъм*

Създаването на такъв тип координационна структура, включваща като членове заместник-министрите на заинтересованите министерства и изпълнителните директори на заинтересованите агенции е в синхрон с добрите международни практики за интеграция в ЕС ²⁴. Според Стратегията към Съвета ще бъде създаден Секретариат. Въпреки изработването на Стратегия и План е нужно да бъде създаден координационен механизъм за прилагане на политиката по интеграция, тъй като новият подход предвижда въвличането на множество структури на национално, регионално и местно ниво. Координационният механизъм трябва детайлно да регламентира дейностите на всяка институция, процедурите, сроковете, отговорните служители и т.н.

- *Промяна на формата и структура на Националния план за действие*

Мерките, разписани в настоящия проект на План за действие, не са достатъчно конкретни, като често съдържат в себе си повече от една мярка, припокриват се и липсва ясно разпределение на отговорностите между отделните институции и между отговорните нива – национално ниво (централна администрация) и местно ниво. Също така се забелязват несъответствия между мерките, предвидени в Стратегията, и тези в Плана за действие.

Друг проблем касае структурата на Плана, доколкото няма област, която да представя подробно мерките, свързани с предоставяне на първоначален интеграционен пакет, който общините трябва да поемат. В НПИБРБ бе обособен и подробно разписан такъв пакет от мерки, който сега трябва да се прилага от общините въз основа на индивидуален интеграционен план. В този пакет от мерки трябва да се включва и транспортирането на лицето до съответната община, в която е насочено за установяване.

²³ Виж с. 11 от Стратегията за информация относно заинтересованите институции, осъществяващи общи мерки в подкрепа на интеграцията:
<http://www.mlsp.government.bg/bg/docs/Refugees%20Integration%20Strategy-FINAL-July2014.pdf>

²⁴ Виж напр. Висша комисия за миграция и межкултурен диалог (ACIDI) в Португалия:
<http://www.acidi.gov.pt/cfn/4d346c9b80687/live/Consulte+a+versão+da+Plano+2010-2013+em+Inglês>

- *Включване на допълнителни ключови държавни институции*

В така разработения План не е включена Комисията за защита от дискриминация (КЗД)²⁵, която може да има съществена роля във връзка с осъществяване на мерките, свързани с информиране за правата на бежанците и лицата с хуманитарен статут в областта на защитата от дискриминация. От проведените интервюта с техни представители става ясно, че те са участвали в работната група за изработване на Националния план за действие и са изпратили писмо до ДАБ с предложения за включване в реализирането на определени мерки, но това не е отразено в последната версия на плана. Членовете на КЗД имат готовност да се включат и в Националния съвет по миграция и интеграция към МТСП и при осъществяването на мерки във всички приоритетни области чрез мрежата от регионални представители, с които разполагат в 17 областни града. Интервюираните служители споделят, че се чувстват силно ангажирани по темата и след случая в с. Калище от м. септември 2014 г., КЗД се е самосезирала, като е образувана преписка за евентуална недопустима дискриминация. От началото на годината обаче само 2 жалби, свързани с дискриминация на бежанци, са в производство в КЗД, което е показателно за нуждата от повишаване на информираността по отношение на възможностите, които предоставя Закона за защита от дискриминация.

Друга ключова държавна институция, която не е включена в разработения план, е националният Омбудсман на Република България, който също може да подпомогне по-ефективното му прилагане. Важни участници, които е препоръчително да бъдат включени, са и местните Омбудсмани, както и НПО, работещи с бежанските общности или представляващи техните интереси.

- *Предвиждане на дейности за практическото прилагане на индикаторите за оценка на ефективността на процеса на интеграция*

Стратегията съдържа индикатори за оценка на ефективността на процеса на интеграция по приоритетите на Стратегията, разработени на основата на Инструмента за оценка на интеграцията на ВКБООН: достъп до образование, професионално обучение и квалификация, достъп до заетост, обучение през целия живот, достъп до жилищно настаняване, достъп до здравеопазване, достъп до социално подпомагане. Това е в синхрон с ООППИЕС 11: „Разработване на ясни цели, индикатори и механизми за оценка и коригиране на политиката, оценка на напредъка и обмен на информация”.

Предвижда се информацията по индикаторите да се обобщава от съответните органи по компетентност, което изисква разпределение на отговорностите и данните, които всяка една институция трябва да събира през годината. Тъй като се планира секретариатът на Националния съвет по миграция и интеграция да изготвя методически указания за

²⁵ Включена е единствено в състава на НСМИ.

обобщаване и анализиране на информацията, е добре той и отговорните държавни служители от отделните министерства да преминат обучение за използване на индикаторите, което може да се организира в сътрудничество с ВКБООН.

2.2 Анализ на мерките в Приоритетна област 1 „Предоставяне на информация“

Предвидени мерки

Проектът за Национален план за действие съдържа 6 мерки, които са насочени както към информиране на получилите международна закрила, така и към приемащото общество.

Мярка 1: Събиране и осигуряване на информацията относно: социалния и професионалния профил на получилите международна закрила; за техните права и задължения на езика, който разбират, чрез изготвяне на информационни брошури относно здравно осигуряване, избор на личен лекар, условията и реда за регистрация в бюрата по труда, условия за достъп до социално подпомагане, процедури за записване в български образователни институции и в професионални курсове, предоставяните на територията на населеното място социални услуги за уязвими групи и реда за тяхното ползване;

Мярка 2: Публикуване на информацията за правата и задълженията на получилите международна закрила на електронните страници на заинтересованите организации (описание на конкретните стъпки, свързани с необходимите процедури; образци на молби, декларации, формуляри);

Мярка 3: Разкриване на Информационно-консултативни центрове (ИКЦ) като самостоятелни административни услуги, които да се възлагат за управление на общините. Създаване на регистър на доброволци и заплатени преводачи, лекари и други сътрудници към ИКЦ;

Мярка 4: Организиране на информационни срещи между представители на изпълнителната и местните власти, НПО и „лидерите на мнение“ сред получилите международна закрила, относно формите на взаимодействие и оказване на подкрепа в различните социални сфери;

Мярка 5: Информирание на гражданското общество относно процесите на интеграция на получилите международна закрила, чрез периодично представяне на актуална информация в медиите – електронни, печатни;

Мярка 6: Провеждане на целенасочени комуникационни кампании в общини, на чиято територия ще бъде извършвана интеграция на получилите международна закрила, насочени към приемане на чуждите култури, недопускане на агресия, недоверие и придрасъдъци.

Идентифицирани проблеми

Почти всички интервюирани лица с бежански и хуманитарен статут споделят, че не знаят правата и задълженията си и не получават достатъчно и достъпна информация на разбираем от тях език. Те биват информирани основно чрез кратки по съдържание брошури, които им се връчват в момента на получаване на статут и които съставляват списък на гарантираните от закона субективни права, което е крайно недостатъчно. Липсва устно разясняване на правата на език, който те разбират. Регистриран е и случай, в който брошурата не се чете, тъй като е лошо копие. Няма разяснения на процедурите и органите, към които лицата, получили закрила, могат да се обърнат за реализация на своите права или съдействие за такава реализация. Проблемът е още по-сериозен при получените закрила, които живеят на външен адрес. Всички те посочват, че се информират основно чрез свои приятели и сънародници, на които често се налага да плащат за това между 30 и 50 лв., чрез доброволците в РПЦ, чрез социални работници, адвокати и дори учителите по български език, които често не са достатъчно информирани за съществуващите процедури и стават източници на грешна или непълна информация.

Липсата на достатъчно информация е проблем, който в повечето случаи започва още с подаването на молба за закрила и води до фрустрация и чувство за безперспективност или обреченост. Интервюирани бенефициенти на международна закрила споделят, че не са информирани за правилата и рестрикциите по отношение на свободното движение, наложени от различните държави-членки на ЕС, както и че не знаят какво да правят, когато дойде моментът да напуснат центъра на ДАБ, в който са настанени.

От друга страна, липсата на информация за бежанците от страна на местната общност може да породи дискриминация към тази група. Повечето интервюирани не споделят да са имали проблеми с представители на местните общности, в които живеят. В някои случаи разказват, че отношението към тях е добро и че това са хората, които им помагат с дарения: *„Българският народ е много беден, но състрадателен“*. Голяма част от интервюираните деца споделят, че имат приятели българи. Въпреки това всяка година в рамките на това мониторингово проучване, биват регистрирани по няколко случая, в които интервюираните жени споделят, че са се чувствали застрашени заради това, че носят хиджаб ²⁶.

Препоръки и добри практики

Предвидените мерки са в синхрон с първия ООППИЕС, а именно че „Интеграцията е динамичен, двупосочен процес на взаимно

²⁶ Докладите са налични на интернет страницата на Българския съвет за бежанци и мигранти: <http://www.bcrm-bg.org>

приспособяване от страна на всички имигранти и жители на страните членки”.

- *Създаване на обща база данни с интеграционни профили*

От проведените експертни интервюта става ясно, че по първата част на мярка 1 вече се работи. ДАБ и Агенция по Заетостта (АЗ) изготвят индивидуални интеграционни профили в електронен вариант, които представляват актуализирана версия на интеграционния план, въведен с НПИБРБ. Профилът, изготвян от ДАБ, съдържа лични данни, семейно положение, деца, които посещават училище, материално положение, образователен и професионален статус. Проверява се дали лицата имат документии ако да, се оказва подкрепа по превеждане и легализиране на тези документи. Според експертите на ДАБ тази информация ще се подава към общината, в която бежанецът избере да отиде/бъде разпределен, след като получи статут. Профилът на АЗ е фокусиран върху образователно-квалификационните характеристики на лицата и се предоставя на Бюрата по труда. За да се избегне дублирането на усилия и да се подобри междуинституционалната координация, е нужно събираната информация да бъде част от обща база данни, до която имат достъп всички заинтересовани институции, прилагащи мерки по интеграция.

- *Предвиждане на възможности за допълнително разясняване и вторично информирание на лицата, получили закрила*

Идентифицираният проблем, свързан с липсата на достатъчно и достъпна на разбираем за бежанците език информация, съпътства реализирането на НПИБРБ. Това се дължи на факта, че изготвянето и разпространението на информационна брошура не може да замести разясняването на информацията на разбираем за получилите закрила език. Нещо повече, след предоставянето на статут и брошурата с първоначална информация, лицата нямат практически достъпни възможности за последващото разясняване на разписаните в брошурата указания. В този смисъл първите две мярки за важни, но няма да имат ефект, ако не се предоставят в пакет с възможност за допълнително устно разясняване и консултации с компетентни органи или служители.

Допълнително разясняване и вторично информирание може да се случва в рамките на мярка 3: „Информационно-консултативни центрове” (ИКЦ), където да се наемат на работа чужденци, получили статут и говорещи езиците на основните страни на произход, от които идват бежанците в България. Такава практика съществува напр. в Австрия и Португалия. От една страна, тези центрове от типа „обслужване на едно гише” спомагат за преодоляването на информационния дефицит при новопризнатите бежанци, а от друга, осигуряват работа на получилите статут, като използват техните специфични умения. В тези центрове работят служители на различните заинтересовани министерства – на труда и социалната политика, образованието, здравеопазването, вътрешните работи и др., които предлагат административни услуги на място.

Организирано обучение по езика на приемащата държава, кариерно ориентиране, предоставя се правна помощ и др.

Задължително е служителите и сътрудниците, които работят в тези центрове, да преминат специализирано обучение за работа с целевата група. Националният план не предоставя информация точно как ще се структурират и финансират тези центрове и затова е препоръчително да се вземат предвид препоръките, разработени от Висшата комисия за миграция и межкултурен диалог на Република Португалия.

Добри практики в областта „Предоставяне на информация“

Португалия

Добра практика по отношение на осигуряването на първоначалния пакет от интеграционни мерки и успешна междуинституционална координация представлява португалската Висша комисия за миграция и межкултурен диалог (ACIDI). Тя е разработила наръчник със седем принципа, които са основополагащи при създаването на центрове, които работят на принципа „обслужване на едно гише“ при предоставянето на интеграционни мерки²⁷.

Германия

Службите за предоставяне на консултантски услуги за имигранти (Migrationberatung), координирани от Федералната служба за миграция и бежанци, има годишен бюджет от близо 26 млн. евро. Услугата подкрепя голям брой центрове, ръководени от НПО (напр. Германския червен кръст и Arbeiterwohlfahrt) из цяла Германия, които консултират и създават индивидуални „планове за развитие“. Съвети се предлагат по различни въпроси, вкл. настаняване, работа и образование, като от имигранта се изисква да съдейства напълно за реализирането на плана за развитие.

Инициативи на град Нюрнберг за координиране на усилията по интеграция: През 2002 г. кметът на Нюрнберг основава Комитет по интеграцията с представители на всички политически партии, членове на Консултативния съвет на чуждестранните граждани и Консултативния съвет на репатриантите. Комитетът следи всички теми, касаещи гражданите на Нюрнберг от мигрантски произход. Координационна група съблюдава за това темата за интеграцията да е включена в дневния ред на всички административни отдели, а надзорен комитет ръководи Интеграционната програма на град Нюрнберг. Тази интеграционна програма е резултат от широк обществен дебат с тези, които са директно въввлечени в интеграцията и предлага интеграционни насоки, преглед на интеграционните политики на Нюрнберг през изминалите десетилетия, дефиниция на целевите групи, анализ на промените в политическата рамка и описание на актуалната ситуация. Той включва и оценка на статистическите данни, последните от които са от 2013 г.

²⁷ Наръчникът е достъпен на: http://www.acidi.gov.pt/institucional_book.pdf. Повече информация за тази добра практика може да бъде намерена тук: http://ec.europa.eu/ewsi/en/practice/details.cfm?ID_ITEMS=26423

За повече информация относно множеството интеграционни проекти в Нюрнберг, които включват широка гама от социални, образователни и проекти за деца, посетете: <http://goo.gl/wdFZ7o>.

Също така информацията в брошурите може да бъде обединена в наръчници, осигуряващи основна информация на разбираем за лицата език, нужна за първоначалната интеграция на бежанците. Такъв тип помощен материал би бил от полза и на служителите в държавната администрация, местната власт и ИКЦ. Могат да бъдат и изготвени видео материали на различни езици.

- *Повишаване на информираността сред приемащото общество*

След зачестилите случаи на ксенофобия от края на 2013 г. в резултат на увеличаване на бежанския поток, несъмнено е необходимо и повишаване на информираността сред приемащото общество на местно ниво. Освен че съществуват редица международни практики в това отношение, в последните години в България бяха осъществени редица кампании и проекти, чийто ефект трябва да се анализира и ако води до положителни резултати – мултиплицира. Проекти с такава насоченост бяха финансирани от Европейския интеграционен фонд, от Програма за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и др. Липсата на положителни резултати в тази насока в рамките на осъществяването на НПИБРБ се дължеше на липсата на дългосрочни мерки в тази насока, както и на слабата междуинституционална координация. Процесите на обществена информираност не следва да се основават единствено на спорадични кампании, организирани по проекти или инициативи на НПО, а на основата на изработен цялостен подход. Този подход следва да започва от училищата и детските градини и да включва предмети, които насърчават толерантността и приемането на културните различия от най-ранна възраст. Нужна е и специализирана и регулярна работа с журналисти, които все още не познават достатъчно добре проблемите, свързани с бежанската тематика. Институции като КЗД и националния Омбудсман трябва да бъдат въввлечени в този процес. Не на последно място, в процесите на информираност и сенсбилизация на обществото по въпросите на приемането на бежанците в България е задължително да бъдат активно въввлечени за участие и представители на бежанските общности и техни организации. Участието на представители на чуждестранните общности в процеса на взимане на решения по отношение на политики, които ги засягат, е в съответствие с деветия ООППИЕС²⁸. В този смисъл мярка 4 е много важна, макар и нелека за осъществяване, тъй като общностните НПО на бежанци в България са все още малко на брой и в начално ниво на своето организационно развитие. Достигането до „лидерите на мнение“ в бежанските общности изисква тясно сътрудничество и с българските НПО и доброволци, подпомагащи бежанците, чиято ежедневна дейност включва непрекъснато

²⁸ „Участието на имигрантите в демократичните процеси и във формулирането на интеграционните политики, особено на местно ниво, подкрепя тяхната интеграция.”

взаимодействие с представители на тези общности (т.нар. работа на терен).

Добри практики в областта „Повишаване на информираността сред приемащото общество”²⁹

Австрия

„Заедно: Австрия” (Zusammen: Österreich), финансирана от Австрийския интеграционен фонд, поощрява мигрантите, които са постигнали успех в Австрия, да споделят своята история в различни училища. Целта на проекта е да намали предразсъдъците и да повиши осведомеността относно положителните модели на подражание и мотивацията за успех.

Канада

Организираната от общността „Хост програма” (Host Program) предостави финансиране за наемане, обучение, формиране на двойки и ръководене на доброволци (индивидуални лица и групи като църкви, групи от общността и семейства) с цел да помогне новодошлите с тяхната адаптация, устройване и интеграция в начина на живот в Канада. Стартирана през 1984 г., фокусът на „Хост програмата” е бил върху бежанци. През 1990 г. програмата е била разширена, за да включи всички новодошли. Оценката от програмата е отчела, че участниците са развили по-добро разбиране на канадското общество; имали са по-ниско ниво на стрес, свързан с процеса по устройване; повишили са самочувствието и знанието си относно услуги и ресурси, които да им помогнат да станат по-независими. За повече информация вижте: <http://goo.gl/HnbgAR>.

„Инициатива за гостоприемни общества” (Welcoming Communities Initiative): Фокусът на тази инициатива е върху създаването на връзки между новодошлите и канадските граждани с цел премахване на пречките пред интеграцията, създавайки гостоприемни общности и образовайки по теми, свързани с расизма. Също така проектът подкрепя дейности по повишаване на осведомеността, работа на терен, развитие на методи, ресурси и директни услуги, предназначени за новодошли, младежи и общности. За повече информация вижте: <http://goo.gl/wk6HJV>.

В последствие тези програми са заменени от компонента „Връзки с общността” (Community Connections), която е част от Програмата по устройване.

Франция

„Асоциация на републиканското финансиране на търсещите убежище и закрила лица” (Association de Parrainage Républicain des Demandeurs d’Asile et de Protection, APARDAP) в Гренобъл: търсещи закрила лица могат да бъдат групирани с френски семейства, което да улесни тяхното устройване

²⁹ Идентифицирани от ВКБООН в рамките на проект „Интеграция на бежанци: капацитет и оценка в Европа“

във Франция и да окаже подкрепа по време на кандидирането им за статут. Подкрепата е и на човешко, и на административно ниво. Асоциацията има за цел да сближи бежанци/лица, търсещи закрила, с френски граждани. В Центъра за прием на търсещи закрила лица (Centre d'accueil de demandeurs d'asile, CADA), управляван от ADOMA в Гаргенвил, са били организирани дискуссионни групи между жени, търсещи убежище/бажанки, и други жени, живеещи в същия квартал. Това е начин за взаимно опознаване между тези жени.

Германия

Квартални „културни магазинчета“ в Нюрнберг: Първоначално започнала през 1975 г. като социален експеримент, концепцията за „културните магазинчета“ има за цел да предостави платформа за социализация и дискусии на лица от всички възрасти, националности и социален статус. От „магазинчетата“ се възползват главно деца, млади и възрастни хора, жени и чужденци. Считан за успешен, проектът е продължен през 1977 г. и днес 11-те „магазинчета“, финансирани от град Нюрнберг, играят основна роля в културния календар на града. За повече информация посетете: <http://goo.gl/l8Vdta>.

За повече от 20 г. федералната програма „Интеграция чрез спорт“ е подкрепяна финансово от Федералното министерство на вътрешните работи и координирана от Германската конфедерация на олимпийските спортове (German Olympic Sports Confederation, DOSB). За повече информация посетете: goo.gl/bScxNL.

Ирландия

Една инициатива, която има за цел да подобри нивата на политическо представителство и участие на мигранти, е програмата „Да отворим властта за разнообразието“ (Opening Power to Diversity). Тя свързва мигранти доброволци с членове на правителството, за да предостави опит и поглед върху това как работи политическата система в Ирландия. За повече информация посетете: livinginireland.ie/en/opening_power.

В рамките на „Миграционна нация“ (Migration Nation) и чрез Националния план за действие срещу расизма, спортни асоциации в Ирландия предприемат действия на различни нива, за да реализират планове, които да поощрят интеграцията чрез спорт. Въпреки че програмите не са специално адаптирани за бежанци, асоциациите и клубовете активно стимулират включването им на регионално ниво чрез прилагане на стратегии за национално приобщаване и интеграция. Напр. Ирландската футболна асоциация (Football Association of Ireland, FAI) и Ирландската келтска асоциация (Gaelic Athletic Association, GAA) са съставили приобщаващи и интеграционни стратегии. За повече информация посетете: gaa.ie/clubxone/inclusion-and-integration.

Швеция

„Нови Приятелства в Хапаранда”: В Хапаранда, малък град в северна Швеция, една местно управлявана инициатива е подобрила социалната интеграция. Дейностите включват екскурзии, спорт, лекции, женска и мъжка групи от бежанци и шведски граждани. Участниците дискутират културни теми, различния им произход и общия им опит. Един шведски доброволец заявил, че проектът е допринесъл за сближаването на хората и създаването на нови приятелства. „Интеграционният проект” е започнат от местни доброволци на Шведския червен кръст, „Спасете децата” (Save the Children) и Дружеството за ООН (the UN Association).

Великобритания

Примери за проекти за директна подкрепа включват инициативата „Град на светилище” (City of Sanctuary), която има за цел да изгради култура на гостоприемство. Имат представителства на различни места във Великобритания. За повече информация посетете: cityofsanctuary.org.

2.3. Анализ на мерките в Приоритетна област 2 „Образование и обучение по български език”

2.3.1. Обучение по български език, социалната ориентация и културна адаптация и професионално обучение

В приоритетна област 2 на проекта за Националния план за действия 2014 г. са предвидени следните мерки по отношение на обучението по български език, социалната ориентация и културна адаптация и професионално обучение:

Мярка 1: Предоставяне на обучение за придобиване на квалификация на учители, които да преподават български език като чужд език и допълнителна образователна подкрепа от помощник-учители (хора, произхождащи от страната на обичайно местопребиваване на децата, преминали специален курс на обучение).

Мярка 2: Обхващане на децата в детските градини и училищата, чрез допълнително обучение по български език и по др.

Мярка 3: Предоставяне на курсове по български език на лицата, получили международна закрила в местата на постоянното им настаняване. Курсове по български език, по индивидуална програма, по професионално обучение, модул „социална ориентация и културна адаптация”, вкл. правни норми в Република България.

Мярка 7: Разработване и прилагане на програми в училищата за изучаване на българския език като чужд език (Апробиране на учебните програми по български език като чужд език, разработени по проект на „Каритас”)

Идентифицирани проблеми

Курсовете по български език, провеждани от ИЦ на ДАБ, са преустановени в началото на м. юли 2014 г. след приемането на Стратегията. Според данни на ДАБ от 01.01.2014 г. до 07.2014 г. са обучавани 79 деца в ИЦ на ДАБ. След този период, поради липсата на целенасочени интеграционни мерки, организирани от българската държава през 2014 г., обучение по български се предоставя от „Каритас“ с финансиране на ВКБООН – към м. ноември 2014 г. във всички РПЦ. Въпреки това повечето интервюирани казват, че не посещават тези курсове. Основно децата на получените и търсещите закрила се възползват от тази възможност, като от м. август до м. ноември 2014 г. 63 деца са преминали обучение, а на 48 са издадени удостоверения за завършен курс по български език. За сравнение, по данни на ДАБ за същия период удостоверения за завършен курс по български език са издадени на общо 12 лица над 18 г., от тях 5 с хуманитарен статут, 3 – с бежански, търсещи закрила – 4.

Въз основа на проведените интервюта става ясно, че сред причините за ниското ниво на посещаемост са:

- Липсата на достатъчна информация за провеждането на курсовете, особено сред лицата, живеещи на външен адрес;
- Липсата на мотивация поради факта, че повечето интервюирани считат България за транзитна страна;
- Невъзможността да участват пълноценно в учебния процес поради това, че не разбират учителката, която говори на български език, или поради психичното им състояние;
- Липсата на възможност за гъвкаво обучение по български език и/или достъп до ясла/детска градина, което да позволи на жените с деца да посещават курсовете;
- Липсата на структурирана система на обучение, образователни и канцеларски материали.

От проведените интервюта с лицата, получили закрила, става ясно, че голяма част от мъжете са със средно образование, но има и такива с висше, както и студенти. Сред техните професии се срещат инженер, архитект, механик, специалист по бизнес администрация, икономист, счетоводител, преводач, шивач, готвач и др. Интервюираните жени в голяма част от случаите са били домакини или не са работили по специалността си и нямат практически опит. Повечето споделят, че съпрузите им са съгласни те да работят.

През 2014 г. в Центъра за професионално обучение на ДАБ е довършено обучението на 77 чужденци, търсещи и получили международна закрила, с финансиране на ДАБ, от които 25 са се явили на финален изпит и са получили удостоверение за професионална квалификация. След това ДАБ прекратява и курсовете по професионално обучение, предоставяни от ИЦ. С финансовата подкрепа на представителството на ВКБООН в България по

проект на „Каритас“ са се обучавали допълнително 27 души (козметика – 7, фризьорство – 9, шивачество – 11) и са получили удостоверение 19 (козметика – 6, фризьорство – 7, шивачество – 6).

Според промените в Устройствения правилник на ДАБ, вече не е в компетенциите на Агенцията да предлага курсове по професионална реализация, което е в противоречие с чл. 53, т. 1 от ЗУБ. Поради тази причина от ДАБ са изпратили финансов разчет на ВКБООН за средствата, които са нужни, за да продължат да функционират кабинетите и да не се загубят тяхните лицензи. В дългосрочен план ДАБ разчитат, че АЗ ще поеме организацията и провеждането на курсовете по професионално обучение на бежанците.

Препоръки и добри практики

- *Предвиждане на обучение по български език, отговарящо на нуждите на бенифициентите на международна закрила*

От мерките, предвидени в Проекто-плана, не става ясно за какъв период от време ще бъдат курсовете по български език и колко лица ще бъдат включени в тях. При планирането на тези мерки трябва да се има предвид вече натрупаният опит по време на осъществяването на НПИБРБ. Повечето интервюирани участници в НПИБРБ през 2012 и 2013 г. споделяха, че са доволни от качеството на обучението, но подчертаваха, че 6 месеца са недостатъчни като времетраене и че това създава проблеми с интеграцията им, тъй като владееенето на български език е изключително важен фактор за намирането на работа, а оттам и за осигуряването на жилище.

Въз основа на препоръките на мониторинговия доклад през 2012 г. и 2013 г., обучаемите в групите по български език са преразпределени според нивото им на знание, което трябва да се има предвид като добра практика при разработването на обучителните модули в рамките на новата Програма. Също така към обучението бяха включени езикови практики – в общината, на пазара, в автобуса, като целта бе бенифициентите да предобият практически умения, които бяха оценени като изключително полезни от участниците в НПИБРБ.

През 2014 г. във всички центрове на ДАБ бяха обособени класни стаи за преподаване на български език. Изготвен бе и финансов разчет за финансирането на тези дейности. В тази връзка в новия План трябва да се регламентира как ще се извършва преминаването към следващото ниво на обучение след получаване на статут. Най-добре е това да става чрез стандартизирания тест, разработен от „Каритас“ и Регионалния инспекторат по образованието (РИО).

Добра практика в рамките на НПИБРБ бе и възможността за лицата, които са завършили курс по български език в ИЦ на ДАБ, да могат да се включват в обучение за придобиване на първа квалификационна степен. АЗ и ДАБ

бяха въвели служебни бележки, които бежанците представяха в ДБТ и които се вземаха предвид при обслужването им. Такъв тип мярка трябва да бъде въведена и в рамките на следващата Програма.

„Каритас България“ в сътрудничество с РИО София осъществи проект „Достъп – Програма за осигуряване на пълен достъп до националната образователна система за търсещи закрила и бежанци”³⁰, финансиран със средства по Европейския бежански фонд (ЕБФ). Той цели да съдейства за приемането на дългосрочна стратегия за осигуряване на пълен достъп до образователната система за търсещи закрила и бежанци при положенията, приложими за български граждани. В рамките на проекта български експерти в сферата на образованието работиха по изготвянето на мерки за образователна интеграция на деца бежанци: програма за обучение по български език; стандартизирани тестове за определяне на ниво и степен на образование; методика за записване в българските училища; брошура за учители, работещи с деца бежанци; сборник с езикови активности и игри за обучение по български на бежанци. Изготвените продукти се предоставиха за одобрение на Министерството на образованието и науката (МОН) и ДАБ, след което се проведе лобистка кампания за одобряването им с цел практическо приложение сред отговорните държавни институции и всички заинтересовани лица. За да има реален ефект от този полезен проект, е наложително да бъде ускорена процедурата по одобрение на неговите продукти, както и да бъдат планирани финансови средства за тяхното мултиплициране.

В момента „Каритас България“ предоставя уроци по български език в РПЦ и транзитните центрове на ДАБ по изработената програма по български език като чужд език. В момента тече и изготвянето на учебник по проект на „Каритас България“ с финансовата подкрепа на ВКБООН (ниво А1 и А2). Учебниците могат да се ползват както за деца, така и за възрастни. Първият от тях е готов (А1), а вторият се очаква да бъде завършен до края на м. януари 2015 г. Тази програма подготвя децата за достъп до училище, тъй като освен, че им дава базови знания по български език, ги подготвя и с необходимата терминология по математика, природни науки, география и т.н. Замисълът е тази програма да се прилага в училищата и началното обучение по български език да се случва там, което е и най-разпространената практика в ЕС. Според експертите на РИО първо трябва да бъдат идентифицирани децата и да се сформират малки групи за обучение по български език. Децата могат да бъдат транспортирани от центрoвете на ДАБ или адресите им в различните населени места до най-близките училища, където да им бъде провеждано първоначалното обучение по български език от учител, който има квалификацията за преподаване на български език като чужд език. За това трябва да се предвидят средства от ДАБ по отношение на търсещите закрила и от общините или училищата за получените закрила чужденци. По този начин по естествен начин се подпомага и първоначалната адаптация на децата към училищната среда, както и към българските условия като цяло. Според експертите на РИО добра чуждестранна практика, която може да се

³⁰ За повече информация: <http://www.caritas-bg.org/web/bg/caritas-bulgaria/deinosti/aktualni/item/3413-dostap-project>

приложи в тази сфера, е децата бежанци да се включват и в часовете по рисуване и спорт заедно с другите деца, докато тече обучението им по български език.

РИО в сътрудничество с МОН започва работят по разработването на Междуйнституционален механизъм за работа с деца бежанци. Нужно е изработването на такъв механизъм да се координира и с другите отговорни институции като Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД), Министерство на вътрешните работи (МВР) и ДАБ, тъй като е в процес на разработване и друг Координационен механизъм за взаимодействие между органите по закрила на национално и местно ниво за работа по случаи на деца чужденци, търсещи или получили закрила.

- *Предвиждане и реализиране на допълнителни мерки, свързани със социалната ориентация и културна адаптация*

В рамките на НПИБРБ (2011–2013) не се провеждаха обучения, свързани със социалната ориентация и културна адаптация на новопризналите, въпреки че бяха предвидени като мярка в НПИБРБ. Според интервюираните служители на ДАБ добра практика през предходния програмен период са били специално организирани посещения на музеи, обиколки на града и екскурзии в страната, която може да се осъществява в сътрудничество в НПО и с външно финансиране. Добър пример, който може да бъде мултиплициран, е проектът на Културна фондация А25, осъществен през 2013 г. с финансиране на Програма за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство³¹. Разработена бе 9-месечна програма за културна ориентация на бежанци и търсещи закрила лица, състояща се от предоставяне на информация и участие в разнообразни културни дейности в съответствие с предвидените в НПИБРБ курсове по социална ориентация и културна адаптация. Друг пример, който изисква изключително малко средства, е апробираният от Сдружение „Мулти култи колектив“ пилотен проект „Пешеходни обиколки на София за търсещи и получили закрила на арабски, френски и английски език“, осъществен в сътрудничество с „Фрий София Тур“³².

Добра практика, препоръчана в Мониторинговия доклад от 2012 г., са и часове по толерантност в 66 СОУ „Филип Станиславов“, 164 Испанска езикова гимназия, НГДЕК, 96 СОУ, 19 СОУ, 26 СОУ, 202 ОУ и други училища по проект, изготвен съвместно с доброволци от „Си Ви Ес – България“, включващ ролеви игри и участие на родителите.

- *Обвързване на мерките, свързани с професионално обучение, със структурите на АЗ*

³¹ За повече информация: www.ref-life.bg

³² За повече информация: <http://multikulti.bg/bg/project/bg-tour>

В настоящия вариант на Националния план за действие, професионалното обучение е част от Мярка 3, която обхваща и курсовете по български език и социалната ориентация и културна адаптация. Професионалното обучение изисква съвсем друго планиране и ресурси и, за разлика от другите две, трябва да е обвързано със структурите и програмите на АЗ. Въз основа на предходния програмен период могат да бъдат изведени следните допълнителни препоръки:

- В сътрудничество с АЗ да се предоставят повече възможности за различни курсове по професионална квалификация, в зависимост от нуждите на целевата група и въз основа на профилите, изработени чрез Мярка 1 в Приоритетна област 1, а не, както бе предвидено в НПИБРБ, да бъдат фиксирани само три възможности – шивач, козметик, фризьор;
- Да се предвидят курсове по предприемачество и стартиране на собствен бизнес;
- Да се предвидят курсове по компютърна грамотност.

2.3.2. Образование

Предвидени мерки

В приоритетна област 2 „Образование и обучение по български език” на проекта за Националния план за действия 2014 г. са предвидени следните образователни мерки:

Мярка 4: Организиране на дейности за свободното време и занимания за различните възрастови групи.

Мярка 5: Осъществяване на дейности за съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от различен етнически произход и чрез работа в интеркултурна среда.

Мярка 6: Осигуряване на лицата с предоставена международна закрила достъп до системата на общото образование, както и до професионално усъвършенстване или преквалификация при същите условия, както за български граждани. Лицата, които поради природни бедствия, крупни аварии или военни действия на територията на държавата, в която са се обучавали, или други независещи от тях причини не могат да представят документи за завършени степени на образование и квалификация, могат да поискат установяване на тези факти по реда на Гражданския процесуален кодекс, съгласно допълнителна разпоредба § 1 от Наредба № 2 от 14.04.2003 г. за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави.

Идентифицирани проблеми

Основен проблем в областта на образованието е, че децата бежанци като цяло не посещават училище. От м. януари до м. ноември 2014 г. 15 бежанци са преминали тест в РИО и са били включени в българската образователна система³³. Записани за учебната 2014/2015 учебна година са само 45 (169 според МОН за цялата календарна година) деца, като от тях 19 са напуснали страната. По данни на ДАБ към момента в страната са регистрирани (търсеци и получили закрила) 825 деца (под 18 г.).

Интервюираните родители споделят няколко основни причини защо децата им не посещават училище:

- Липса на информация на разбираем език за достъпа до образователната система;
- Липсата на транспорт от РПЦ до съответните училища;
- Липса на финансови средства за покриването на разходи, свързани с посещаването на училище (учебници, дрехи, храна);
- Липсата на мотивация поради факта, че повечето интервюирани считат България за транзитна страна. Те изтъкват като една от причините за желанието си да заминат към западноевропейска страна добрите възможности за образование на децата им и поради това записването на децата им в училище се счита за дълготраен ангажимент, който ще се осъществи в новата приемаща страна.

Към момента молбите за полагане на тест за определяне на клас за включване в образователната система се подават само в отдел „Адаптация“ на ДАБ. Според РИО молби се получават само от РПЦ – София, но не и от другите центрове или общекития на ДАБ. Много често подалите молби лица, не се явяват на изпит, който е насрочен за определяне на клас. Това се дължи най-често на липсата на информация за часа и мястото на изпита, невъзможност за покриване на транспортните разходи, липса на информираност за последиците от неявяването и др.

Според интервюираните служители от РИО не се обменя достатъчно информация за целевите групи между институциите. Напр. РИО – София няма установена връзка със социалните работници на ДАБ в централите, с ДАЗД и Агенция по социално подпомагане (АСП). От МОН смятат, че са положени основите на система за обмен на информация, но според тях проблемите идват от това, че целевата група е много динамична и е много трудно да се проследява движението на лицата от тези целеви групи между различните институции.

След случая в с. Калище от МОН са изпратили писмо до всички РИО с инструкции да се спазва стриктно нормативната уредба и да информират своевременно МОН за подобни случаи.

³³ Данни на ДАБ, предоставени в края на м. ноември 2014 г.

Търсещите и получилите закрила са включени в ОП „Наука и образование за интелигентен растеж”³⁴, която ще даде възможност на училищата да разработват проекти за допълнителни мерки и да кандидатстват към фонда за финансирането им. Средства ще се отпускат за допълнително обучение, дейности по интеграция, транспорт на учениците, извънкласни дейности и др.

Препоръки и добри практики

- *Предвиждане на специални мерки за осигуряване на достъп до системата на общото образование*

Въз основа на проведените интервюта може да се заключи, че са необходими целенасочени мерки в посока осигуряване на информация на разбираем език и мотивиране на родителите да записват децата си в училище. Именно затова основна цел на мерките в тази приоритетна област трябва да бъде информирането на родителите за възможностите за изучаване на български език от децата им и задължението за записването им в образователната система, което може да се извършва с помощта на социалните работници на ДАБ в РПЦ. Тази мярка може да се допълни чрез провеждането на допълнителни информационни кампании за разясняване на възможностите за записване в образователната система. Също така е наложително предоставянето на транспортни средства, които да бъдат ползвани от децата, настанени в РПЦ на ДАБ, което освен че ще улесни достъпа им до училище, също така ще спомогне и за балансирано разпределяне на децата бежанци в различни училища като превантивна мярка за избягване на сегрегация.

Също така, мярка 6 по нищо не се различава от съществуващите законови разпоредби по отношение на българските граждани, предлагащи обща подкрепа. Планът трябва да предвижда специални мерки като напр. разработване на алтернативни варианти за признаването на дипломи и квалификации за лицата с международна закрила.

- *Предвиждане на регулярно обучение на учителите*

В Националния план не е предвидена мярка, свързана с новите предизвикателства при учителите, а именно работата в мултикултурна среда. В рамките на предходния програмен период като добра практика в това отношение се посочваха семинарите, провеждани по инициатива на ВКБООН в партньорство с МОН. Това са двудневни семинари за учители, преподаващи на деца бежанци, където се обмениха добри практики за работа с тази целева група. Интервюираните служители от МОН споделят, че са взети мерки в тази насока. През 2014 г. е осъществено такова обучение на учители от РИО – София и Сливен с европейски средства по Комуникационната стратегия на ЕС (годишна програма за България за

³⁴ За повече информация: <http://eufunds.bg/bg/page/985>

2014 г.). Също така подобно обучение е проведено и от „Каритас България“ в началото на м. ноември 2014 г. От РИО предлагат тези обучения да са регулярни въз основа на неформални методи чрез решаване на казуси.

- *Включване на родителите в процеса на образователна интеграция*

В Проекто-плана също така не е предвидена и мярка по отношение на включването на родителите в образователния процес и изграждането на връзка между училището и родителите, която беше предвидена в НПИБРБ. Такива мерки са от ключово значение не само във връзка с мотивирането на родителите да записват децата си в училище, но спомагат и за изпълнението на Мярка 5 „Осъществяване на дейности за съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от различен етнически произход и чрез работа в интеркултурна среда”.

- *Лобиране за приемане на законодателни промени, свързани с достъпа до образователната система*

Според интервюираните служители на МОН е наложително да се приемат промените в чл. 26 на ЗУБ, които са залегнали в последния проектозакон. Също така е нужно да се уреди въпросът с Наредба 3 от 2000 г. за реда за приемане на бежанци в държавните и общинските училища в България, чието правно основание е отпаднало, но продължава да се прилага поради липсата на други подзаконовни нормативни актове, които да регулират записването на деца бежанци в българската образователна система. Нужно е Законът за народната просвета да регламентира, че малолетните и непълнолетните чужденци, търсещи и получили закрила, които не могат да представят документ, удостоверяващ завършена степен на образование или клас, се приемат в съответния клас, съобразно възрастта на лицето. Това става, като им се осигурят съпътстващи средства за допълнително обучение по български език и други предмети. Оценката на образователните нужди следва да се случва в училище и там да се предоставя индивидуална подкрепа – напр. допълнителни часове по необходимите предмети. Също така е нужно да се предвидят мерки в тази насока и в проекта за Закон за училищното и предучилищното образование.

- *Създаване на механизъм за обмен на добри практики между училищата*

При изпълнението на Мярка 4 и 5 е добре да се ползва натрупаният вече опит при осъществяването на НПИБРБ, в рамките на която бяха проведени множество мероприятия в тази насока. Добри практики по Мярка 4 са дейностите на „Си Ви Ес – България” и „Каритас”³⁵, както и проектът „Успех в училище”, изпълняван от CERMES³⁶. Вторият се състоеше от

³⁵ За повече информация: <http://refugeeproject.eu/>

³⁶ За повече информация: <http://www.successatschool.eu/>

включването на деца бежанци в различни социализиращи и образователни дейности като посещение на Фестивала на науката, занимания по спорт и танци и др.

Интервюираните служители на МОН твърдят, че дейности в синхрон с Мярка 5 се провеждат в училищата във всички области – организиране на благотворителни акции, тематични изложби, дискусии на тема толерантност към различните, съпричастност към проблемите на бежанците. Препоръчително е тези практики да се обобщават и публикуват на сайтовете на МОН и РИО, а директорите на училищата да се информират регулярно за тези възможности, за да са достъпни за всички училища.

Добри практики в областта „Образование и преподаване на чужд език”³⁷

Австрия:

„Хабиби” (Habibi) – предлага специфично езиково обучение за професионалисти в сферата на здравеопазването, стажове и помощ в търсенето на работа. Един от курсовете има за цел да преведе участниците през приравняващ курс за чужда диплома в болница АКН във Виена. Като цяло „Хабиби” предоставя обучение и подкрепа на признати бежанци, лица със субсидиарна закрила и мигранти.

Стипендия „Лиз-Прокоп” (Liese-Prokop) – Австрийски интеграционен фонд. Предоставя около 30 студентски стипендии на бежанци и лица със субсидиарна закрила (както и граждани на трети страни) за австрийски университети.

Канада

Според програмата „Езиково обучение за новодошли в Канада” (Language Instruction for Newcomers to Canada, LINC), канадското правителство предоставя безплатни курсове по френски и английски език, основно ниво, на постоянно пребиваващи възрастни. След определяне на нивото кандидатите биват разпределяни в различни групи. За повече информация посетете: <http://goo.gl/m9DV>.

Германия

Немското правителство предлага немски интеграционен курс за всички лица, за които се очаква да придобият постоянно пребиваване. Курсът включва 600 часа езиково обучение (до ниво А2–В1 според Общата европейска езикова рамка) и 45 часа културна и местна ориентация. Съществуват и специални курсове за жени, неграмотни лица и младежи. На жените се предлагат по-улеснени курсове, като са взети предвид

³⁷ Идентифицирани от ВКБООН в рамките на проект „Интеграция на бежанци: капацитет и оценка в Европа“

потенциалните разлики в образованието в тяхната страна на произход. Издава се Интеграционен сертификат, който може да улесни процеса по натурализация.

Службата за имиграционни консултации (Migrationsberatung) предлага съвети чрез мрежа от консултантски центрове по различни теми (вкл. и образование) като част от задължителен план за развитие.

2.4. Анализ на мерките в Приоритетна област 3 „Заетост”

Предвидени мерки

Мярка 1: Създаване на специализирана база данни с квалификациите на търсещите и получените международна закрила (вкл. декларирани такива, без документ), както и база данни за работодатели, предлагащи работа.

Мярка 2: Предлагане на консултации и възможности за професионално обучение, свързани с намирането на работа и курсове за повишаване на квалификацията.

Мярка 3: Посредничество за реализация на първичния пазар на труда, насочване и включване в програми за заетост и обучение, вкл. по проекти на ОП РЧР, в съответствие с НПДЗ 2014 г.

Мярка 4: Провеждане на информационни трудови борси в центровете на ДАБ, в които има временно настанени бежанци, имащи право да работят.

Идентифицирани проблеми

По данни на АЗ в края на м. септември 2014 г. в Дирекция Бюра по труда (ДБТ) в страната са регистрирани като търсещи работа 24 лица с предоставен статут на бежанец или хуманитарен статут, като между тях има 9 жени. Най-много са регистрираните в Дирекция Регионална служба по заетостта (ДРСЗ) София – 14 лица, следвани от ДРСЗ Пловдив – 6 лица, ДРСЗ Благоевград и ДРСЗ Хасково. Търсещите работа са от 6 държави: Сирия – 11, Ирак – 6, Иран – 3, Армения – 2 и по едно лице от Афганистан и Нигерия.

От началото на годината до края на м. септември 2014 г. 55 търсещи работа бежанци и лица с хуманитарен статут са ползвали посреднически услуги на ДБТ. От ползвалите посреднически услуги лица 19 са жени, 5 са младежи до 24 г., а 10 са младежи до 29 г. Оказано е съдействие за включване в заетост на 18 лица – 15 на първичния пазар на труда и 3 по програми за заетост и обучение. През третото тримесечие на 2014 г. са устроени на работа 3 лица. До края на м. септември 2014 г., в обученията за възрастни са включени 6 лица – 4 за придобиване на професионална

квалификация, а 2 в мотивационно обучение и за ключови компетентности. Съдействие за работа в шивашки цех в гр. Гоце Делчев е оказано и на 12 лица от София, от тях АЗ има информация, че 7 все още работят.

Регистрираните в ДБТ бежанци и лица с хуманитарен статут се ползват с всички права по Закона за насърчаване на заетостта относно предлаганите посреднически услуги на ДБТ за заетост и обучение. На 20.02.2014 г. е приета и разработената от МТСП програма за обучение и заетост на бежанци с целева група лица, получили статут на бежанец или хуманитарен статут през 2013 и 2014 г., които са регистрирани в ДБТ, както и други лица, получили закрила, които „притежават подходяща квалификация и професионален опит“. Програмата се реализира на територията на цялата страна и предвижда:

- Обучение по български език от 180 часа за 200 души;
- Обучение за придобиване на първа степен на професионална квалификация или квалификация по част от професия, необходима за заемане на конкретни работни места, от 300 часа за 100 безработни лица;
- Последваща субсидиарна заетост за 200 лица за период до 6 месеца и др.

През 2014 г. нито едно лице с международна закрила не се е възползвало от тази програма.

Служителите в бившия ИЦ към ДАБ и настоящ отдел „Адаптация“ все още служат като посредник за намиране на работа между търсещите и получилите закрила лица и работодатели, поддържат списък с обяви за работа, съдействат на АЗ за осъществяването на трудови борси и информационни кампании.

Сред другите мерки и инициативи в подкрепа трудовата реализация на бежанците, осъществени от АЗ, са и:

- Изготвянето на информационна брошура, преведена на арабски, френски и английски езици, относно предлаганите посреднически услуги от ДБТ, разпространена в центровете на ДАБ в страната за ползване от бежанците;
- Информационни срещи в центровете на ДАБ в кв. Военна рампа и кв. Овча купел в гр. София, с. Пъстрогор, общ. Свиленград, гр. Харманли, с. Баня, общ. Нова Загора и с. Ковачевци, обл. Перник, където на бежанците е представена информация относно необходимите документи за регистрация в ДБТ, услугите, насочени към търсещите работа лица, и условията за включване в програми за заетост и обучение. Вкл. на някои от срещите са присъствали и потенциални работодатели, които са представили информация за свободни работни позиции;

- Изготвени са 111 интеграционни профили на бежанците с техните образователно-квалификационни характеристики с оглед оказване на съдействие за намиране на работа след регистрацията им в ДБТ.

Лицата със статут, които по време на интервютата споделят, че са работили, са полагали труд най-често без договор, като са намерили работата с помощта на сънародници или със собствени усилия. Някой от тях посочват, че получават по 15 лв. на ден, което не е достатъчно, за да издържат самостоятелно семействата си и разчитат основно на средства и заеми, изпратени от роднини и приятели в чужбина. Тези, които нямат такава възможност, живеят в изключителна бедност. Регистрирани са и няколко случая на експлоатация от страна на работодатели, в които трудът на получените закрила в крайна сметка не е бил заплатен.

Като основни проблеми пред трудовата интеграция на лицата с международна закрила се очертават:

- Незнанието или недостатъчното владение на български език;
- Липса на документи, доказващи придобитата образователно-квалификационна степен;
- Липса на квалификация или опит при голяма част от жените;
- Проблем с регистрацията по местоживееене (по постоянен или настоящ адрес), което е пречка за регистрация на лицата в ДБТ и ползване на посреднически услуги.

Препоръки и добри практики

- *Унифициране/окупняване на базите данни с квалификациите на търсещите и получените международна закрила*

Мярка 1 в тази област се препокрива с Мярка 1 в Приоритетна област 1. Не става ясно дали тази база данни е част от другата, кой е отговорник за създаването ѝ и кои институции ще имат достъп до нея. Не е разписан и методът, по който ще бъде набирана тази информация. Добра практика в това отношение бе идентифицирана в рамките на проект Migrapass (виж по-долу), която спомага за съчетаване на предходния опит на бежанеца с нуждите му от допълнителна квалификация. Въз основа на така събраната информация може да се пристъпи към валидиране на придобитите умения и професионален опит в сътрудничество с Националния център за информация и документация (НАЦИД).

Добра практика: Проектът Migrapass³⁸ предлага възможност за подобряване на икономическата интеграция на мигранти и бежанци. Чрез изготвянето на портфолио и провеждането на обучение, мигрантите

³⁸ Migrapass е международен проект по програма Леонардо да Винчи с партньори в пет страни – Австрия (Oikodrom), България (CERMES), Испания (UniversityofBurgos), Великобритания (RoehamptonUniversity) и Франция (Autremonde и IRIVconseil). За повече информация: <http://cermes.info/page.php?category=65>

и бежанците изразяват своя опит, оценяват своите компетентности и получават възможност за по-лесен достъп до пазара на труда. Портфолиото позволява да се идентифицират и оценят:

- 1) Професионалният опит, натрупан в страната на произход (който често е игнориран в приемащата страна);*
- 2) Тяхното неформално обучение (напр. участие в доброволчески дейности);*
- 3) Специфичните компетенции, свързани с живота им в чужбина (мета-компетенции).*

Въз основа на разработеното портфолио професионалният профил на мигрантите и бежанците се обогатява с допълнителни компетенции, които са от значение за бързо променящия се пазар на труда, където уменията за адаптиране и мобилността са ключови предимства в професионалната кариера.

Създаването на такива бази данни трябва да подпомага първоначалната интеграция на пазара на труда, но не и да замества обучението за това как се търси работа, как се изготвя автобиография и т.н., предвидени в Мярка 2 и 3. При осъществяването на тази мярка е добре да се потърси експертното мнение на експертите в ИЦ на ДАБ, където в рамките на НПИБРБ бе поддържана база данни за образованието и професионалната квалификация на получилите статут лица, които търсят работа. В базата данни се събираха всички документи за търсещите работа.

- *Предвиждане на обучения за стартиране на бизнес*

„Обучение на бежанците за разработване и прилагане на проекти за малък бизнес” е мярка, която е предвидена в новата Стратегия и бе част от НПИБРБ. Препоръчително е тази мярка да продължи да се изпълнява, тъй като част от интервюираните лица имат желание и опит да стартират собствен бизнес, но не разполагат с информация за бизнес условията в България. В рамките на НПИБРБ бежанците, които искаха да стартират собствен бизнес, биваха насочвани към ДБТ, където се провеждат курсове и консултиране в тази област. ИЦ на ДАБ подпомагаше бежанци, които вече са стартирали собствен бизнес, за намиране на подходящи работници, преминали професионалните курсове към ДАБ, както и им оказваше помощ при попълването на документи в ДБТ.

Друга добра практика, идентифицирана в България, е „Бизнес инкубатор за уязвими групи”:

Добра практика за подобряване на икономическата интеграция чрез насърчаването на предприемачеството сред мигранти и бежанци представлява проектът на Българския червен кръст „Бизнес инкубатор за уязвими групи”. Целта му е подобряване на социалния статус на уязвими групи хора и хора в неравностойно социално положение, като им се даде

възможност да развият стратегии за водене на независим живот, които да спомогнат за самостоятелно включване в пазара на труда ³⁹.

Проектът повишава информираността по отношение на уязвимите и маргинализирани общности сред широката общественост чрез включването на студенти доброволци и частни бизнеси. 30 студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ са обучени да предоставят професионално ориентиране на различни уязвими групи със специфични потребности. Те са преминали серия от семинари, водени от партньорите по проекта Бейкър Тили Клиту, Микрофонд АД, СУ „Св. Климент Охридски“, Център за трансфер на иновативни практики и Български червен кръст, за да могат да предоставят редовни консултации на бенефициентите в следните области: помощ за стартиране на собствен бизнес, помощ за намиране на финансова подкрепа под формата на микро кредити с ниски лихвени проценти, помощ за кандидатстване за допълнителна квалификация към АЗ, консултации при изготвянето на заявления за кредит, бизнес планове и други необходими документи за стартирането на собствен бизнес, индивидуално наставничество през фазите на планиране и изпълнение, мониторинг и подкрепа след стартирането на нов бизнес.

Представителите на целевите групи, които желаят да се включат в Бизнес инкубатора, се явяват на индивидуално предварително интервю, по време на което се оценява представената бизнес идея. Одобрените след интервюто кандидати подготвят личен работен план и с тях се сключва договор за консултации. Консултациите за одобрените кандидати са безплатни.

През 2012 г. по проекта са проведени 15 индивидуални предварителни интервюта. От тях са подбрани 6 човека, с които се провеждат редовни сесии – двама са българи, двама са с ромски произход и двама са мигранти. Повечето идеи се състоят в стартирането на малък бизнес – пекарна, щанд за плодове и зеленчуци, магазин за дрехи.

- *Предвиждане на обучения на служителите в ДБТ*

Мярка, която бе оценена като изключително важна от служителите на ДБТ, е „Провеждането на обучителни семинари със служители от дирекциите „Бюра по труда“ за работа с бежанци“. Въпреки че не бе осъществена поради липсата на финанси в рамките на НПИБРБ (2011–2013), преди е имало такива обучения и те са били изключително полезни, тъй като са запознавали служителите на ДБТ със спецификите на целевата група. Според интервюираните служители на АЗ техните колеги от ДБТ проявяват интерес към такъв вид обучение, които могат да се организират и с подкрепата на ВКБООН.

³⁹ За повече информация: <http://www.redcross.bg/news/view.html?nid=10525>

- *Подобряване на планирането на трудовите борси и предвиждане на оценка на тяхната ефективност*

В рамките на НПИБРБ бяха осъществени няколко трудови борси с участие на потенциални работодатели за подпомагане достъпа до трудова заетост на бежанци и търсещи закрила с право да работят. По информация на АЗ и ДАБ такива борси продължават да се организират.

При осъществяването на тази мярка трябва да бъде взет предвид опитът, натрупан в рамките на НПИБРБ, и да се направи оценка колко бежанци са успели да се реализират на пазара на труда чрез тези борси. За да доведе до положителни резултати, тази мярка изисква сериозно планиране, свързано с подбирането на кандидати, които имат право да работят и желаят да останат в България, както и работодатели, които представляват цели браншове, отговарящи на квалификациите на търсещите работа, осигуряване на преводачи и фасилитатори на срещата. За успешното провеждане на трудови борси е от основно значение присъствието на преводач, както и предварителната информираност на работодателите (не само на бежанците) за законодателните разпоредби относно наемането на бежанци и търсещи закрила (в случаите, когато те имат право да работят), както и специфики на целевата група, липсата на документи, доказващи професионална квалификация и др.

- *Предвиждане на мерки за насърчаване на работодатели за включване в първоначалния процес на интеграция*

Като добра практика, посочена от няколко от интервюираните експерти и бежанци, се посочва ангажирането на потенциални работодатели в първоначалния процес на интеграция. Към момента има няколко примера, в които работодатели предоставят жилища за работника и неговото семейство, ваучери за храна и др. В новата Програма може да се включи разработването на някакъв вид финансов стимул за работодатели, които биха искали да наемат лица, получили или търсещи международна закрила.

Като **добра практика** бе идентифицирана политиката на фирма „Аладин фуудс“, работеща в хранително-вкусовата промишленост, която има производствена база в гр. Съединение и успешно прилага своя собствена мини-интеграционна програма. На всеки няколко месеца представител на фирмата посещава РПЦ – Харманли и в неформални разговори предлага работа на признати бежанци и лица с хуманитарен статут. Фирмата предлага заетост за мъже и жени (с договор и здравни осигуровки), професионално обучение (4–5 месеца), както и възможност за развитие в работата (вкл. растеж на позиция и възнаграждение). Предложението включва и безплатно жилищно настаняване за цялото семейство и предоставяне на безплатна храна. За близо 2 г. през добре обзаведената къща до производствената база са преминали над 130 души. В началото за своя сметка фирмата организира обучения по български език на място в

къщата 3 пъти седмично, но поради липса на достатъчна мотивация от страна на бежанците за участие, преустановява тази практика. Повечето лица с бежански и хуманитарен статут остават в къщата между 5 и 7 месеца, след което продължават своя път към Западна Европа.

Друг вид подкрепа е изготвянето и предоставянето на брошури за правата и задълженията на работника на съответните езици, които да достигат до работниците чрез работодателите.

Още **добри практики** в област „Заетост“⁴⁰

Австрия

Проект „Менторство за Мигранти“ на Търговската камара представлява 6-месечно партньорство с опитни управители и утвърдени членове на бизнес обществото, които оказват подкрепа на квалифицирани мигранти в техните усилия да се включат в австрийския трудов пазар. Подкрепата включва откриването на таланти и умения, предоставянето на реалистичен поглед върху австрийската бизнес сфера, подкрепа с кандидатстване за работа и изграждането на мрежа от контакти. Над 700 менторски двойки са били формирани от началото на проекта, като и двете страни отчитат полза от това партньорство. За повече информация посетете: <http://goo.gl/vP5qVm>.

Центърът за консултация на мигранти работи в тясно сътрудничество с „Каритас“ и „Пийпъл'с ейд Австрия“ (People's Aid Austria) (Помощ за хората Австрия) и е разработил програма, която има за цел да подпомогне бежанци в достъпа им до пазара на труда за по-високо квалифицирана заетост, като подкрепя придобиването им на по-високо ниво на езиково познание, както и на австрийско удостоверение, за предпочитане отнасящо се до предишен опит, което има за цел да доведе до участието им в стажантски програми. Информационните центрове, които покриват всички австрийски провинции, също подкрепят бежанци в подготовката им за работа, като предлагат консултации, информация относно признаването на квалификации и курсове, свързани с предишни квалификации. Допълнително, централите правят връзка с други офиси, предоставят нужни документи, както и покриват разходите по преводи и нотариално заверяване и легализация. За повече информация посетете: www.berufsanerkennung.at.

Франция

„Форум Бежанци“ (Forum Réfugiés): предоставя курсове по професионално ориентиран френски като втори език на бежанци, които са одобрени за работа в социални предприятия. За повече информация посетете: <http://goo.gl/KySE0x>.

⁴⁰ Идентифицирани от ВКБООН в рамките на проект „Интеграция на бежанци: капацитет и оценка в Европа“

„Френска университетска взаимопомощ“ (Entraide Universitaire Française, EUF) всяка година предлага стипендии на над 130 бежанци, за да продължат следването си във Франция. Близко 15 000 стипендии са били предоставени от 1945 г. насам, предимно на бежанци на над 28-годишна възраст. Бежанци, които са под 28 г., имат право да се възползват от стипендии, предлагани от „Регионалния център за университетски и научни дейности“ (Centre régional des oeuvres universitaires et scolaires, CROUS), без изискване за минимален престой във Франция. „Асоциацията за прием на лекари и медицински персонал бежанци“ (Association d'Accueil aux Médecins et Personnels de Santé Réfugiés en France, APSR) подкрепя интеграцията на здравни специалисти, обучавани в страните си на произход, във френската здравна система.

Швеция

„Стъпки в работата“ (“integrsjobb”) има за цел да улесни достъпа до заетост на имигранти, при условие, че работата е комбинирана с изучаване на език в Институт за преподаване на шведски език (Swedish for Immigrants, SFI). В период между 6 и 24 месеца работодателят получава субсидия от 80 % от разходите за заплата. За повече информация посетете: <http://goo.gl/201iLz>.

Между 2010 и 2012 г., правителството възлага на 9 НПО разработването на професионално менторство за бежанци. Бежанците са групирани с ментори според тяхното професионално минало, за да се поощри запазването на професионалната им идентичност и да се предостави достъп до менторски контактни мрежи. За повече информация посетете: <http://goo.gl/L9y7rD>.

2.5. Анализ на мерките в Приоритетна област 4 „Процедури за признаване на квалификации“

Предвидени мерки

Проектопланът предвижда следните мерки в Приоритетна област 4 „Процедури за признаване на квалификации“:

Мярка 1: Подпомагане на лица с предоставена международна закрила, за признаване на чуждестранни дипломи, удостоверения и други доказателства за професионална квалификация, при същите условия, както за български граждани.

Мярка 2: Улесняване на достъпа до процедури за признаване на декларация, подадена от чужденец, която удостоверява обстоятелствата, за целите на издаване на документ за съдебно минало.

Мярка 3: Улесняване на достъпа до процедури за признаване на квалификации, които не са в състояние да представят документи, чрез подходящи схеми за оценка, валидиране и акредитиране на предишното им обучение; приоритетно включване в програми за обучение на лицата с ниска степен на образование или при невъзможност за доказване на степента на образование.

Идентифицирани проблеми

Основният проблем в тази област е, че съвсем малка част от интервюираните имат дипломи, с които да удостоверят в България своя образователен ценз или професионална квалификация. Докато за лицата, които имат документ, удостоверяващ придобитото в чужбина образование, има регламентирана процедура, която се извършва от НАЦИД към МОН, такава не е предвидена в случаите, когато лицата не могат да докажат своята професионална квалификация. Проблемът е особено сериозен и понастоящем непреодолим, когато става въпрос за регулирана професия, тъй като там има и допълнителни изисквания⁴¹, на които бежанците трудно могат да отговорят, като напр.:

- Свидетелство за съдимост от държавата на произход с валидност 6 месеца от издаването;
- Владее на професионалната терминология на български език;
- По-ниска образователно-квалификационна степен от изискуемата в България.

Също така според интервюираните служители на АЗ дори и когато биват регистрирани като безработни в ДБТ и желаят да преминат курс по преквалификация, за да им се издаде свидетелство за повишаване на квалификацията, лицата, получили или търсещи закрила, трябва да имат минимум основно или средно образование, което те най-често не могат да докажат. В противен случай може да им се издаде свидетелство за преминато професионално обучение, но не и за придобита професионална квалификация.

Препоръки и добри практики

Предвидените в тази приоритетна област мерки са от изключителна важност за интеграцията на пазара на труда на получилите закрила, но и от изключителна важност за България, която поради темповете на напускане на страната и емиграция в други държави на висококвалифицирани специалисти и застаряващото българско население не може да си позволи деквалификация на висококвалифицирани специалисти, които се установяват в българската държава.

⁴¹ За повече информация виж Национална стратегия за интеграция на лицата, получили международна закрила в Република България (2014–2020), с. 20

- *Създаване на процедура за валидиране на квалификациите на лицата, които не могат да докажат своята професионална квалификация*

Нужно е разработването на процедура за валидиране на квалификациите на лицата, които не могат да докажат своята професионална квалификация. По отношение на регулираните професии такива процедури следва да бъдат разработени в сътрудничество със съответните представители на камарите или браншовите организации, където трябва да се обсъди и въпросът за допълнителните изисквания, на които получените закрила лица не могат да отговорят.

Добри практики в област „Процедури за признаване на квалификации“⁴²

Великобритания

Проект „Медицинска професия“: Програма на Бежанския съвет, финансирана от Националната здравна система (National Health Service, NHS), Лондон, подкрепя живущите в Лондон лекари бежанци да получат реквалификация, отговаряща на стандартите във Великобритания, и да си подсиgurят заетост в съответствие с техните професионални квалификации. Тестовете на PLAB (Професионален и лингвистичен комитет по оценяване, Professional and Linguistic Assessment Board) са главният начин, чрез който международно дипломирани медици могат да демонстрират, че притежават нужните умения и знания да практикуват медицина в Кралството. Проектът предлага набор от услуги, които да помогнат на лекари бежанци в реквалификацията, вкл. и безплатни 6-седмични подготвителни курсове за тестове PLAB 1-ва и 2-ра част, както и медицински стаж за лекари, успешно преминали през тест PLAB 2-ра част. Този успешен проект работи с 50 лекари бежанци всяка година. Подобни проекти във Великобритания има и за учители, медицински сестри и академични изследователи. За повече информация посетете: <http://goo.gl/gn35o8>.

Ирландия

„Качество и квалификация Ирландия“ (Quality and Qualification Ireland, QQI) оценява квалификациите на мигрантите, като ги съпоставя с ирландската система и предоставя приравнителен сертификат. Тази услуга е безплатна.

Паневропейски

ENIC-NARIC е Европейската мрежа от информационни центрове – Национални информационни центрове за академично признаване (European Network of Information Centres – National Academic Recognition Information Centre) и е представена в различни европейски страни.

⁴² Идентифицирани от ВКБООН в рамките на проект „Интеграция на бежанци: капацитет и оценка в Европа“

Центърът ENIC-NARIC е информационен център за професионално и академично признаване на квалификации. Той предоставя признаване на квалификации, образование и обучителни програми, получени в чужбина. Ако не е нужно официално валидиране на квалификации, ENIC-NARIC Австрия може безплатно и рамките на 2-3 седмици да предостави, при запитване и по небюрократичен път (чрез имейл), писмо за оценка на чуждестранното академично обучение или диплома, еквивалентна на австрийските стандарти. За повече информация посетете: <http://www.enic-naric.net>.

- *Предвиждане на специализирано езиково обучение*

Нужно е да се предвидят езикови програми/стажове, които да подготвят получилите закрила в специфичната за дадената професия терминология. Добра практика в това отношение е провеждането на специализирани курсове по български език по проект на „Каритас“, организирани от Института за чуждестранни студенти (ИЧС) и финансирани от ВКБООН, за бежанци, желаещи да продължат своето образование във висши училища в България, и съответно да се развиват в определена професионална област. Курсът бе с продължителност от 50 часа в периода октомври – декември.

Франция

„Форум Бежанци“ (Forum Réfugiés): предоставя курсове по професионално ориентиран френски като втори език на бежанци, които са одобрени за работа в социални предприятия. За повече информация посетете: <http://goo.gl/KySE0x>.

- *Предвиждане на мерки за доказване на ниво на професионални умения пред комисия от Националната занаятчийска камара (НЗК)*

От проведените интервюта става ясно, че голяма част от бежанците са занаятчии. Една от мерките, която беше част от НПИБРБ и е включена в новата Национална стратегия, бе „Включване на бежанците в изпити за доказване на ниво на професионални умения пред комисия от Националната занаятчийска камара“. ИЦ към ДАБ съдействаше на бежанци, които желаят да се явят пред постоянна комисия към НЗК. Препоръчително е такава дейност да се предвиди като дейност в ИКЦ.

2.6. Анализ на мерките в Приоритетна област 5 „Социално подпомагане”

Предвидени мерки

Мярка 1: Достъп до получаването на социално подпомагане, както е предвидено за българските граждани, в т.ч. месечно социално подпомагане, еднократна социална помощ за закупуване на дрехи, за учебни пособия или за лекарства, както и целева помощ за издаване на лична карта.

Мярка 2: Осигуряване на достъп до служебни преводачи или медиатори, когато е необходимо, за попълването на данните в молби – декларации за социално подпомагане и при провеждане на социалната анкета.

Мярка 3: Предоставяне на социални услуги за настаняване във временни и кризисни центрове.

Мярка 4: Изграждане на мрежа от социални медиатори.

Идентифицирани проблеми

Според българското законодателство получилите закрила лица се ползват от същите социални помощи и услуги⁴³, предвидени и за българските граждани. Ползването на тези права предполага преминаването на съответните административни процедури, приложими и към българските граждани. В резултат на липсата на информация и подкрепа за извървяването на тези процедури, пренебрежимо малък брой лица, получили международна закрила, се възползват от тези възможности, което не изключва необходимостта от тяхното прилагане. Проблемите, идентифицирани през 2014 г., са свързани с липсата на специализирани интеграционни мерки и финансово подпомагане по отношение на новопризнатите бежанци и лицата с хуманитарен статут, което доведе до проблеми при снабдяването им с лични документи. Това на практика ги лиши от възможността да реализират своите социални права⁴⁴. Ограничените възможности за изучаване на български език и липсата на социални медиатори, които да подпомагат тези лица, допълнително усложни реализацията на тези права на практика.

Данните, предоставени от АСП на екипа на изследването, също говорят за описаните по-горе проблеми. През 2014 г. с месечни помощи по чл. 9 от Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане (ППЗСП) са

⁴³ Виж Закона за социално подпомагане, Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, Постановление 69 на МЦ от 27.03.2009 г. за изменение и допълнение на ППЗСП, Закон за интеграция на хората с увреждания и т.н.

⁴⁴ Програма за правна защита на бежанци мигранти, Български хелзинкски комитет (2014): Годишен доклад за наблюдение на производството за предоставяне на международна закрила в България, с. 15
http://www.bghelsinki.org/media/uploads/documents/reports/special/2014-bhc-annual-rsd-monitoring-report_bg.pdf

подпомогнати 4 лица и семейства на бежанци, с еднократна помощ по чл. 16 от ППЗСП – 3 лица и семейства, 2 лица и семейства по реда и условията на Наредба №РД 07-5/2008 г. за целеви помощи за отопление, с еднократна целева помощ за издаване на лична карта – 1 лице, 2 лица с увреждания по Закон за интеграция на хората с увреждания (ЗИХУ).

Препоръки и добри практики

- *Предвиждане на целеви специализирани мерки за достъп до социално подпомагане*

Планът за действие по интеграцията трябва да предвижда улеснени процедури за получаването на тези помощи като целеви мерки за първоначалната интеграция на лицата с международна закрила. Именно за това ролята на АСП трябва да започва от началото на подписването на споразумението за интеграция.

Абсолютно наложително е да се възстанови възможно най-скоро финансовото подпомагане на новопризнатите бежанци и лица с хуманитарен статут, тъй като неговата тотална липса се явява пречка за реализиране на основни социални права. Това изисква изработване на механизъм в сътрудничество с общините, по който тези помощи ще се изплащат на получилите международна закрила лица. В рамките на НПИБРБ се изплащаше стипендия и еднократна социална помощ след четвъртия месец от включването в Програмата. База за определяне на размера на стипендията за бежанците бе утвърденият от правителството размер на стипендията за обучение на безработни лица, който ежегодно се разписва в Националния план за действие по заетостта.

Опитът при реализирането на НПИБРБ показва, че изплащането на еднократната помощ след четвъртия месец усложнява финансовото положение на участниците в Програмата, тъй като те имат най-много разходи при постъпването в Програмата – за депозит, комисионна за брокера на недвижими имоти, обзавеждане и т.н. Участниците бяха подпомогани и за издаването на лична карта, с талони за градския транспорт и др.

- *Включване на социални медиатори в дейностите по социално подпомагане на бежанците*

Тази мярка би спомогнала за осъществяването на Общия основен принцип за интеграция *„Гарантираният достъп на имигрантите до институциите, както и до обществените стоки и услуги, наравно с местните граждани и без дискриминация, е необходима основа“*. Тя бе включена в НПИБРБ, но не бе реализирана до края на Програмата през 2013 г. Такива програми бяха разработени от Българския червен кръст (БЧК) и „Съвета на жените бежанки в България“ по отношение на търсещите закрила лица със средства на ЕБФ и бяха оценени като изключително

полезни. При осъществяването на Националния план трябва да се вземе предвид натрупаният вече опит при осъществяването на тези програми и да се планират дългосрочното прилагане на такива програми с държавно финансиране, а не на проектен принцип.

- *Регулярно провеждане на обучителни семинари със социални работници по специфичните аспекти на социалната работа с бежанци*

През 2013 г. са проведени обучителни семинари по проект „Обучение на служители на институции и организации, свързани с реализирането на социално-икономическите права на бежанците – служители на дирекции „Бюро по труда“, социални работници от дирекции „Социално подпомагане“ и „Закрила на детето“, учители в училища, в които се обучават деца на бежанци, работодатели и др. чрез междуинституционални семинари за обмен на опит и добри практики в областта на работата с бежанци и по-добрата защита на икономическите и социалните им права“. Проектът е изпълнен от Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца – ФИЦЕ – България със средства по Годишна програма 2011 на ЕБФ и е високо оценен от интервюираните служители на ИЦ на ДАБ. Тези семинари бяха оценени като добра практика, която е препоръчително да се проучи и мултиплицира.

2.7. Анализ на мерките в Приоритетна област 6 „Здравни грижи“

Предвидени мерки

Мярка 1: Осигуряване на медицинско обслужване при същите условия, както за българските граждани.

Мярка 2: Провеждане на противоепидемични мерки съгласно действащото законодателство.

Мярка 3: Изграждане на мрежа от здравни медиатори.

Мярка 4: Провеждане на профилактични дейности.

Мярка 5: Провеждане на задължителни имунизации и реимунизации съгласно Националния имунизационен календар при лица с предоставен статут на бежанец и хуманитарен статут или с предоставено право на убежище, за които липсват данни за проведени имунизации, и които нямат избран общо практикуващ лекар.

Мярка 6: Създаване на бази данни за лекари – чужденци, които вече работят в страната особено от арабски произход и които могат да бъдат въввлечени в работата с бежанци (нова) ⁴⁵.

Мярка 7: Подготовка на информационни материали за общопрактикуващи лекари за културните и религиозни особености на различните групи бежанци (нова).

Идентифицирани проблеми

Интервюираните бежанци споделят за проблеми, свързани с достъпа им до здравни грижи:

- Недостатъчна информираност за българската здравноосигурителна система на разбираем език – по-голямата част от интервюираните не знаят, че имат право да изберат личен лекар. Тези, които са успели да започнат работа, споделят, че имат такъв, но не са го посещавали и не го познават;
- Наличие на езикова бариера и липса на възможност за превод;
- Липса на здравно осигуряване поради недостатъчни средства да си покриват вноските;
- Нежелание на личните лекари да приемат бежанци и получили хуманитарен статут лица. Според интервюирани доброволци в Стара Загора от 130 регистрирани лични лекари само 4 са се съгласили да приемат бежанци. Регистриран е случай, в който не е прието направление от лекар специалист. В друг случай не са приети деца за преглед в болница в Свиленград, защото адресната регистрация на родителя е била в Бургас;
- Липса на средства за лекарства, които биват предписани, както и за посещение при зъболекар;
- Липса на средства за транспорт, за да се върнат от болницата, след като са закарани с линейка;
- Нужда от психологическа помощ, която не се предоставя на всички нуждаещи се, тъй като такава се предоставя на проектен принцип от НПО: АСЕТ по програми на ЕБФ и Център Надя с финансиране от ВКБООН.

Препоръки и добри практики

- *Предвиждане на средства за покриване на здравните осигуровки на лицата, участващи в Плана за интеграция*

Получилите закрила лица имат достъп до здравни услуги по реда за българските граждани и се ползват с всички права като задължително здравно осигурени лица ⁴⁶. Мярка 1 „Осигуряване на медицинско

⁴⁵ Последните две мерки в тази област са предложени от НПО в проекта на Национален план от началото на м. ноември 2014 г.

⁴⁶ Виж чл. 35 от Закона за здравното осигуряване

обслужване при същите условия, както за българските граждани” в Приоритетна област 6 е дефинирана твърде широко и не става ясно какво се има предвид, но това което трябва да покрива, са здравните осигуровки на лицата, участващи в Плана, както беше в рамките на НПИБРБ. В това отношение е нужна специализирана интеграционна мярка и не трябва да се разчита само на общата, насочена към българските граждани.

За допълнителни и свързани със специфичното състояние на тази група хора нужди да се търси допълнително целево финансиране, както за консултативна помощ и медико-диагностично дейности, така и за финансово стимулиране дейността на общопрактикуващите лекари, които работят с тях ⁴⁷.

- *Осигуряване на ежемесечна информация към общопрактикуващите лекари за лицата, чието ЛНЧ е сменено с ЕГН*

Възможни източници за получаване на тази информация са НЗОК, РЗОК или НАП. Посочената информация може да се предостави директно на ОПЛ или чрез ДАБ, където ще има информация за лекарите, които са включили съответните лица в листата си.

- *Разширяване на мрежата от социални медиатори вместо изграждане на мрежа от здравни медиатори*

Тази мярка дублира създаването на мрежа от социални медиатори. Тази функция може да се изпълнява от социалните медиатори, които биват обучавани да подпомагат достъпа до публични услуги от всякакво естество, най-вече чрез оказване на превод и указания на разбираем език.

- *Привличане на лекари чужденци, които вече работят в страната, в работата с бежанци единствено като съпътстваща първоначалната интеграция мярка*

Това се счита за добра практика, която вече се случва спонтанно в страната. Повечето интервюирани в Пазарджик напр. посещават личен лекар, който е от Ирак. Тези лекари могат да подпомогнат първоначалната интеграция на новопризналите, но не трябва да заместват работата с личните лекари в посока повишаване на информираността им за целевата група, проблемите, свързани с липсата на медицински картони и правата им на български граждани. Тази мярка трябва да бъде осъществявана много внимателно, за да не доведе до сегрегация и капсулиране на общностите.

⁴⁷ Препоръката е разработена в резултат от среща на представители на Националното сдружение на общопрактикуващите лекари в България с представители на ВКБООН, Съвет на жените бежанки в България, ДАБ, проведена на 11.12.2014 г.

- *Предвиждане на мерки за повишаване на информираността сред общопрактикуващи лекари за правата на бежанците и лицата с хуманитарен статут*

Информационните материали са много добро, но недостатъчно средство за повишаване на информираността сред лекарите. Нужни са обучения от типа, който НПО провеждат за служителите на Специалните домове за временно настаняване на чужденци към МВР (СДВНЧ) или служителите на АСП. Освен мерки по отношение на културните и религиозните особености на различните групи бежанци е нужно да се предвидят и обучения на лекарите за правата на бежанците и лицата с хуманитарен статут. От интервютата с експерти напр. става ясно, че основната причина лекарите да отказват пациенти бежанци е, че не са информирани, че услугите, които предоставят на тези лица, могат да бъдат покривани от Здравната каса.

2.8. Анализ на мерките в Приоритетна област 7 „Жилищно настаняване”

Предвидени мерки

Мярка 1: Подпомагане за намиране на жилища на свободен наем.

Мярка 2: Месечна помощ за наем по време на участието в Националната програма за интеграция на лицата, получили международна закрила.

Мярка 3: Разработване на програми на общинско ниво за стимулиране на наемодатели и за контрол на наемните взаимоотношения.

Идентифицирани проблеми

През 2014 г. проблемът с жилищното настаняване е допълнително усложнен поради липсата на целенасочени интеграционни мерки за подпомагане на бежанците и лицата с хуманитарен статут. Срокът за напускане на РПЦ за новопризнатите лица е 14 дни след получаването на статут. Този изключително кратък срок за напускане на центровете за настаняване на ДАБ вече беше идентифициран като един от факторите за бездомност сред лицата с бежански и хуманитарен статут още през 2012 г. и липсата на финансово подпомагане за осигуряване на жилище допълнително увеличава този риск⁴⁸. Като временна мярка този срок може да бъде удължен до 6 месеца след получаване на статут, особено за представители на уязвимите групи. Механизъм за идентификация на тези групи липсва и това създава предпоставки за произвол при настаняването

⁴⁸ Виж Пампоров, А., Ванкова З., и Шишкова, М. (2012): Къде е моят дом? Бездомност и жилищно настаняване сред търсещите закрила, бежанците и лицата с международна закрила в България.

на едни и откази за такова при други. Чрез проведените интервюта е регистрирана и информация за наличието на корупционни схеми със служителите на ДАБ (комендантите), които принуждават някои семейства да напуснат, ако „не си платят“.

Като дългосрочен непреодолим проблем се очертава невъзможността бежанците да кандидатстват и да бъдат настанявани в общински жилища веднага след получаване на решението за закрила. Това се дължи основно на факта, че в наредбите на общинските съвети е въведено изискване за българско гражданство на поне един от членовете на семейството, което кандидатства за жилище, и определен период на постоянна регистрация на територията на общината, както и поради липсата на свободни общински жилища, особено в големите градове.

Единствената възможност за повечето лица, получили закрила, е да наемат жилища чрез агенции за недвижими имоти, познати или сънародници, което за хора, които не могат да разчитат на финансова помощ, изпращана от роднини, или работна заплата, е почти невъзможно. Въз основа на проведените интервюта са регистрирани множество проблеми:

- Злоупотреби от страна на част от наемодателите поради това, че получените закрила не говорят езика и не познават местния контекст;
- Завишаване на размера на комисионните или наемите от страна на някои брокери и наемодатели;
- Отказ на някои наемодатели да предоставят жилища на бежанци поради тяхната раса, националност, религия или поради това, че имат много деца.

Препоръки и добри практики

- *Предвиждане на мерки за повишаване на информираността сред потенциалите наемодатели и посреднически агенции на местно ниво*

Подпомагането за намиране на жилища на свободен наем трябва да е услуга, която се предоставя от ИКЦ и мрежата от социални медиатори в сътрудничество с НПО и агенции за недвижими имоти. Препоръчително е да бъде съпътствано от мерки за повишаване на информираността сред потенциалите наемодатели и посреднически агенции – разработване на информационни материали и/или информационни срещи за правата на лицата с предоставен статут на бежанец или хуманитарен статут, за техния бит и култура, които да бъдат разпространявани сред потенциални наемодатели на жилища.

- *Предвиждане на месечна помощ за наем по време на участието в Плана за интеграция*

Такава беше практиката в рамките на НПИБРБ, затова при планирането на новия План трябва да се има предвид натрупаният вече опит. Всички интервюирани лица, участвали в Програмата през 2012 и 2013 г., споделят, че финансовата помощ за жилищно настаняване е крайно недостатъчна като времетраене и размер. Според бежанците и лицата с хуманитарен статут помощта трудно стига за наемане на жилище според нуждите им, тъй като не бе актуализирана в съответствие с пазарните промени всяка година. Въпреки че НПИБРБ регламентираше възможността за финансово подпомагане за покриване на режийни разходи, ежемесечното финансово подпомагане се изплащаше само въз основа на сумата в представения договор за наем на жилище. Тъй като по Програмата не се осигуряваше финансова помощ за обзавеждане и предмети от първа необходимост, участниците в Програмата разчитаха основно на помощта на НПО като „Съвета на жените бежанки в България“, неформални групи като „Приятелите на бежанците“ и др., които организират дарителски кампании за набиране на употребявани дрехи, посуда и мебели за нуждаещите се бежанци. Изискването за първоначален депозит в размера на наема и комисионната за агентите на недвижими имоти допълнително утежнява финансовото положение на тези новопризнати, които не могат да разчитат на допълнителна финансова помощ от роднини в чужбина.

Също така поради неефективния координационен механизъм между ДАБ и БЧК за изплащане на месечната помощ за наем, както и поради времето, нужно за оформянето на документите за включване в Програмата, се наблюдаваше голямо забавяне при изплащането на тази финансова помощ. Това бе една от причините участниците да отпаднат от Програмата, тъй като бяха принудени да търсят работа, за да издържат себе си и семействата си.

- *Предвиждане на мерки за насърчаване на общините да се ангажират активно в процеса на интеграция на бежанците и лицата с хуманитарен статут*

Един от големите успехи на настоящата Стратегия, План за действие и нова Национална програма би бил включването на общините в България в разработването и прилагането на политиките и мерките за интеграция на бежанците в страната. Натрупаният опит при осъществяване на НПИБРБ показва, че въпреки положените усилия за привличането им в интеграционния процес на бежанците в България чрез организирането на работни срещи и семинари всяка година, сътрудничество с общините не бе осъществено. Изпълнението на мярка „Разработване на програми на общинско ниво за стимулиране на наемодатели и за контрол на наемните взаимоотношения“ зависи от това дали ще бъдат привлечени като равностоен партньор в интеграционния процес. Според интервюираните държавни и общински служители общините имат готовност да се включат в изпълнението на новата интеграционна програма, ако държавата

отпусне финансиране за това и бъде изработен финансов разчет, който покрива техните нужди.

Добри практики в област „Жилищно настаняване”

Финландия

Добра практика в това отношение представлява проектът „Спирит”, осъществен от финландския Червен кръст⁴⁹, който насърчава общините да се ангажират активно в процеса на прием и интеграция на търсещите закрила и бежанците във Финландия. В рамките на проекта:

- Развита е доброволческа мрежа, разработен е наръчник за доброволчески дейности по отношение на приема и интеграцията на търсещите закрила и бежанците на местно ниво и така е осигурена подкрепа за бежанците в процеса на тяхната интеграция на местно ниво;
- Проведени са информационни семинари за общините;
- Проведена е информационна кампания, насочена към местната общност, вкл. и в училищата;
- Разработен е обучителен модул, насочен към общините, училищата и други заинтересовани страни, който цели да повишава информираността на местно ниво за проблемите, пред които са изправени бежанците, и какви са механизмите, за да се отговори на техните нужди.

Австрия

„Помощ на хората, Австрия Виена – Проект Флатуъркс” (People’s Aid Austria Vienna – Flatworks Project): Този проект е насочен към признати бежанци и лица със субсидиарна закрила и предоставя кооперативни жилища, консултации и ориентация. Организацията действа като посредник и помага за разбирането им на австрийското общество, система и хора. Предлага се и съфинансиране за жилища, които наемателят трябва да изплати до две години. Недостатъкът на проекта е, че е малък и с твърде малко налични жилища.

„Интеграционна къща /Диакония/ Помощ на хората – Проект Космополис” (Integration House /Diakonia/ People’s Aid – Kosmopolis Project). Целевата група на този проект са работещи бежанци, тези със субсидиарна защита, мигранти, както и местните жители на определени места. Той предоставя подкрепа с настаняване и интеграция, цялостна консултация и финансови съвети относно наемни правоотношения, административни процедури, система „другарче” (buddy system) и справяне с конфликти във Виена.

⁴⁹ За повече информация: http://ec.europa.eu/ewsi/en/practice/details.cfm?ID_ITEMS=20277

Бежанска служба „Диакония“ Виена- Проект „Бъдещо пространство“ (Zukunftsraum). Този проект е ориентиран към признати бежанци над 18 г., които преди това са били част от системата за социално подпомагане във Виена, и им помага в първите им стъпки към самостоятелен живот. Проектът предлага настаняване в интеграционно-ориентирани апартаменти, консултации и планиране и осигурява професионална ориентация и стажове.

Франция

Различни организации са фокусирани върху предлагане на временно настаняване за бежанци с цел да се осигури по-добра ротационна система в приемателните центрове и да се предостави временна подкрепа за бежанци без възможности за настаняване. Това включва:

- „Временно настаняване на бежанци“ (Le Dispositif provisoire d'hébergement des réfugiés, DPHRS) предлага 6-месечно споделено настаняване на бежанци с други бежански семейства с възможност за удължаване и предлага подкрепа в намирането на дълготрайно настаняване.
- „Комитет за помощ на бежанци“ (Comité d'Aide aux Réfugiés, CAAR) в Боа-Коломб предлага 6-месечно преходно настаняване на 9 бежански семейства в замяна на 20 % от техния доход.
- „Група за прием и солидарност“ (Groupe Accueil et Solidarité, GAS) във Вилжуиф предлага 20 апартамента за временно настаняване на бежански семейства за срок от 1 г. с възможност за удължаване.
- „Служба за включване на бежанци“ (Service d'Insertion Réfugiés) в департамента О-Рен помага на над 45 домакинства да придобият достъп до публично или частно настаняване.

В департамента Мен-е-Лоар, Франция, „Мрежата за заетост и жилищно настаняване на бежанци“ (Réseau pour l'emploi et le logement des réfugiés, Reloref) на „Тер д'азил Франция“ (FTDA) е осигурила спогодба с префектурата да поддържа 80 апартамента на година за бежанци; в департамента Рон, с подкрепата на „Акселер“ (Accélair), бежанци имат достъп до жилищно настаняване в рамките на 9 месеца (в сравнение с 44 месеца за кандидати за социално жилище).

„Форум Бежанци“ (Forum Réfugiés) и „Тер д'азил Франция“ (France Terre d'Asile) са създали мащабни програми (Accélair и Reloref съответно), които имат за цел да повишат осведомеността на наемодателите по бежански въпроси. Програмата „Акселер“ (Accélair) в департамента Рон подкрепя всички бежанци, живеещи във или извън приемателните центрове, в тясно сътрудничество с местните институции и неправителствени организации, като обхваща всички признати бежанци. „Солибайл“ (Solibail), стартирана през 2008 г. в Ил дьо Франс, има за цел да гарантира получаването на месечен наем от наемодателите, въпреки че отдават имота си на хора в социално неравностойно положение. Част от наема се плаща от бежанеца, а другата част – от френското правителство.

„Тер д’азил Франция” (France Terre d’Asile) – Програма „КАП’И Мобилност” (CAP’I Mobilité) е основана през 2007 г., за да спомогне за бежанската интеграция чрез географска мобилност. „КАП’И Мобилите” има за цел да се възползва от набора от налични социални жилища в по-малко населените райони. През 2011 г. 280 лица са се преместили в друг френски регион.

Швеция

Общината Йостершунд в северна Швеция посреща 320 бежанци през 2013 г. С малко налични апартаменти за отдаване под наем общината решава да възстанови съществуващи имоти, за да може да приема повече бежанци. В допълнение общинската жилищна компания „Йостершундсхем” (Östersundshem) ще отдели 10 % от предлаганите от тях свободни апартаменти за бежанци.

2.9. Анализ на мерките в Приоритетна област 8 „Интеграция на бежанците в социалния, икономическия, културния и гражданския живот на българското общество”

Предвидени мерки и препоръки

Предложените мерки в тази област мерки не трябва да бъдат обособявани отделно, а трябва да съпътстват различните приоритетни области, като те бъдат разделени на отговорни нива – отговорности на институциите на национално ниво (централна администрация) и на местно ниво. Смушаващ е фактът, че успехът на новия подход към интеграцията на лицата, получили закрила, разчита основно на участието на общините в процеса, но тепърва се планират мерки за задълбочаване на работния диалог със структурите на местното самоуправление. Обикновено такъв тип мярка предхожда инициативата на дадена публична политика.

*Мярка 1: Осигуряване на средства за транспорт при насочване в съответната община – **трябва да бъде част от НОВА Приоритетна област – предоставяне на първоначален интеграционен пакет.***

*Мярка 2: Изпълнение на съвместни програми, проекти и споразумения с образователни институции – университети, училища, институти, школи и пр. за организиране на съвместни дейности между български граждани и бежанци за тяхната интеграция, по въпросите на дискриминацията и равнопоставеността – **трябва да бъде част от Приоритетна област 1 – предоставяне на информация или обособена в област, посветена на защитата от дискриминация.***

Мярка 3: Изпълнение на програми, проекти и споразумения с българските и чуждестранните медии за популяризиране образа на получилите закрила в

България и повишаване на информираността – трябва да бъде част от Приоритетна област 1 – предоставяне на информация.

Мярка 4: Изпълнение на програми, проекти и споразумения с българския бизнес за скъсяване на разстоянието и достъпа до пазара на труда в България – трябва да бъде част от Приоритетна област 3 – заетост.

Мярка 5: Задълбочаване на работния диалог със структурите на местното самоуправление – организиране на съвместни семинари, кръгли маси, обучения.

Мярка 6: Обучение за работа с лица, получили международна закрила, на служители от институции, ангажирани пряко с предоставянето на информация и услуги – трябва да бъде част от всяка приоритетна област.

Мярка 7: Мотивационни обучения за деца, учители и родители за подкрепа и популяризиране на интеграцията в образователната система – трябва да бъде част от Приоритетна област 2 – образование.

Мярка 8: Организиране на кръгли маси с участието на представители на изпълнителната власт, местната власт, неправителствени организации, академични представители, както и популярни личности, ангажирани с каузата – трябва да бъде част от Приоритетна област 1 – предоставяне на информация.

Мярка 9: Разработване на квалификационни курсове в магистърски програми и програми за продължаващо обучение за подготовка на специализирани кадри за работа с международна закрила – много важна мярка, която трябва да бъде включена в област „Образование“ и осъществена в сътрудничество с университетите или да бъде създадена отделна област „Изграждане на административен капацитет“, където да бъдат включени всички обучения, нужни за държавните и общински служители.

2.10. Анализ на мерките в Специфична област 1 „Интеграция на уязвими лица със специфични нужди (бременни, самотни майки, лица с увреждания, изтезавани лица или такива с тежки форми на физическо, психическо или сексуално и свързано с пола насилие)”

Предвидени мерки

В Националния план:

Мярка 1: Разработване и прилагане на специализирани програми за индивидуална работа с уязвими лица, получили международна закрила, предназначени за специалистите от социалната сфера.

Мярка 2: Разработване и прилагане на индивидуални програми за обучение и грижа за новопризнати уязвими и уязвими лица със специфични нужди.

Стратегията предвижда малко по-конкретни мерки за преодоляване на трудностите в интеграцията на тази специфична група в НПДИ се предвижда:

Мярка 1: Осигуряване изучаване на български език и професия чрез гъвкави форми на обучение.

Мярка 2: Предоставяне на психологическа помощ, която да бъде навременна и да отчита особеното положение на тези категории лица.

Мярка 3: Осигуряване на достъп до рехабилитационни и подкрепящи услуги в общността на включените в целевата група лица, съобразно техните потребности и индивидуални особености.

Идентифицирани проблеми

През последните години се наблюдава устойчива тенденция на увеличаване на бежанците и лицата с хуманитарен статут от уязвими групи, потвърдена и от интервюираните служители в ДАБ. Уязвимите лица страдат от същите проблеми като всички останали поради липсата на интеграционни мерки, но още в по-голяма степен, като информационният дефицит, липсата на финансова подкрепа и психологична помощ се очертават като най-често идентифицираните проблеми.

Според интервюираните служители на ДАБ „работата с тези групи е напреднала”. Създаден е нов отдел „Социално-уязвими групи“ в дирекция „Социална дейност и адаптация“, който се занимава само с уязвими групи. Създаден е и специален регистър, в който се регистрират лицата със специални нужди, уязвимите и непридружените малолетни и непълнолетни, търсеци и получили закрила. Предстои и разработването на матрица за качество при работата със специални групи, която ще бъде

разработена в сътрудничество с Европейската служба за подпомагане в областта на убежището, която да улесни работата на екипа.

Препоръки

В рамките на НПИБРН през 2011 г. бе приет Правилник за прилагане на мерки за социална защита на лица със специални нужди, търсеци или получили закрила, който определя условията и реда за подпомагане на тази група лица, мерките за тяхната социална защита и интеграция в българското общество, които е добре да се вземат предвид при разработването на предвидените програми, Стратегията и Плана.

Поради ограничените ресурси предоставяните мерки на практика не се различаваха в голяма степен от тези, предвидени за всички останали новопризнати бежанци и лица с хуманитарен статут. Въпреки това мярката, залегнала в тези Правила, за изготвянето на индивидуален интеграционен план трябва да е в основата и на новия интеграционен подход към получените статут лица със специални нужди. Въз основа на интервю и представена документация на всяко лице се изготвя индивидуална програма, описана в индивидуален интеграционен план. В нея се отбелязва нуждата от психологическа помощ, рехабилитация, преквалификация и т.н. Предоставянето на гъвкави форми на обучение по български език и професионална квалификация трябва да е задължителна част от мерките, предвидени за тази целева група.

2.11. Анализ на мерките в Специфична област 2 „Закрила и интеграция на непридружени малолетни и непълнолетни лица”

Предвидени мерки

Мярка 1: Осигуряване на представителството на непридружени малолетни и непълнолетни лица от законен настойник/попечител или, при необходимост, от организация, отговаряща за грижите и за благосъстоянието на непълнолетни лица, или от всякаква друга подходяща форма на представителство, вкл. и произтичаща от законодателство или от съдебно решение.

Мярка 2: Съдействие и насочване към социални услуги в общността на малолетните и непълнолетните лица, получили международна закрила, и настаняване в места, отговарящи на най – добрия им интерес. Предприемане на мерки за закрила, съгласно разпоредбите на действащото в страната законодателство: настаняване в семейства на роднини и близки, в приемни семейства, социални услуги от резидентен тип или в специализирани институции.

Идентифицирани проблеми

Основният проблем в тази област остава липсата за законово регламентирана процедура за назначаване на попечител/настойник, който може да бъде преодолян само чрез приемането на изменения в ЗУБ⁵⁰.

ДАЗД продължава да работи ефективно по изпълнението на споразумение за взаимодействие между ДАБ и ДАЗД за подобряване на достъпа на децата до техните права, подписано на 26.11.2013 г. Споразумението предвижда предприемане на мерки за приоритетно включване на всички непридружени в социални услуги (особено за деца на междинна възраст – между непълнолетни/малолетни). Споразумението уреди и достъпа на екипи на ДАЗД в центровете за настаняване на ДАБ с цел наблюдение, оказване на подкрепа, предоставяне на консултация за спазване на правата и интересите на децата.

ДАБ подава регулярно информация към ДАЗД по изработена информационна карта. Също така интервюираните експери от ДАБ информират, че РПЦ – с. Баня е определен да приема непридружените деца от тук нататък, като за целта се строят допълнителни къщи. ДАБ продължава да съдейства на ДАЗД с преводачи от редки езици при настаняването на деца в специални услуги. В периода януари – октомври 2014 г. са обхванати общо 9 непълнолетни лица – 2 са настанени в семейна среда, 1 е настанено в специализирана институция, а 6 – в социални центрове от резидентен тип. Като страни на произход те са от Сирия (4 деца), Кот д'Ивоар (непълнолетна майка и нейното бебе), Гана (1 дете), Пакистан (1 дете), Ирак (1 дете).

Разработена е и допълнителна програма към методиката за приемна грижа за обучение на професионални приемни семейства за работа с деца, получили или търсещи закрила. Според експертите на ДАЗД има желаещи за приемни родители и е осигурено финансиране за това.

Препоръки

- Унифициране на процедурите за работа с непридружени малолетни и непълнолетни деца във всички центрове за настаняване на ДАБ

Според интервюирания експерт на ДАЗД въпреки че е подобрена междуинституционалната координация в сравнение с предходни години, има нужда от унифициране на процедурите за работа с тази целева група, уеднаквяване на документацията и работата в различните центрове. ДАЗД може да координира този процес, вкл. по отношение на процедурите по

⁵⁰ За повече информация виж Мониторинговия доклад от 2013 г., достъпен на интернет страницата на Българския съвет за бежанци и мигранти: <http://www.bcrm-bg.org>

проследяване на непридружените, събиране и начин на получаване на информация за техния случай, проучване на потенциални попечители/настойници.

- *Предвиждане и финансово обезпечаване на повече човешки и материални ресурси в РПЦ*

Нужно е да се осигурят повече човешки и материални ресурси в РПЦ в с. Баня по модела, който съществува в София – да има социални работници, които да имат възможност за повече индивидуална работа с целевата група, да се оказва организационна подкрепа от национално ниво на регионалните структури на АСП и да се подпомагат РПЦ. Нужни са и регулярни обучения за повишаване/поддържане на капацитета, за да се гарантира най-добрият интерес на детето. Също така са нужни средства за специализиран превод при работата на служителите на АСП на терен, тъй като в дългосрочен план не може да се разчита само на преводачите на ДАБ.

- *Разширяване на кръга от социални услуги*

Според ДАЗД Центровете за настаняване от семеен тип и за обществена подкрепа имат желание да работят с тези деца. Те могат да подпомогнат тяхната първоначална интеграция – чрез психологическа помощ, изучаване на български език, логопедична помощ, запознаване с българската култура, образование, традиции. В центровете за настаняване от семеен тип е добре сред българските деца да бъдат настанявани и деца бежанци, за да се улесни процеса на взаимна адаптация. Също така има нужда от предоставянето на социални и образователни дейности в РПЦ в с. Баня, каквито има във всички центрове в София, в съответствие с Приемателната директива.

IV. Финансиране

Според Стратегията предоставянето на публични услуги на лицата се финансира в рамките на бюджетите на съответните ведомства, като предоставянето на допълнителни услуги се финансира чрез целеви бюджети.

Националната стратегия ще има и отделен бюджет, който включва разходи за:

- Преместване на включените в Програмата лица;
- Жилищно настаняване (наеми и комунално-битови разходи);
- Обучение по български език;
- Здравно осигуряване;
- Информационни кампании;
- Преводи, легализации и други административни разходи.

Стратегията предвижда възможност за проектно финансиране на общините, заявили готовност за приемане на определен брой лица с предоставен статут, от посочените източници на финансиране.

В момента ⁵¹ тече обсъждането на проекта за държавния бюджет за 2015 г., но тъй като Националният план и разчетът към него все още не са приети, по-голямата част от мерките няма да бъдат заложили за финансиране през 2015 г., което става ясно и от интервютата с държавните експерти. Това ще доведе до допълнително забавяне и крие риск от поредна „година на нулева интеграция“. Нужно е процесът на изработване на план за 2015 г. да започне възможно най-скоро и да се лобира на най-високо политическо ниво за преразпределение на средства между бюджетите на министерствата, с които да се финансира новият План. Това следва да стане с решение на Министерския съвет.

Освен от държавния бюджет, Стратегията ще разчита и на Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ на ЕС (ФУМИ), Европейския социален фонд (ЕСФ) и други допълващи фондове на ЕС, както и средства, предоставени от международни институции.

Средствата за България по ФУМИ възлизат на 10 006 777 евро, към които се добавя и националното съфинансиране, което ще направи цялата сума около 13 млн. евро. От тях около 20 % са определени за интеграция, което е крайно недостатъчно. Според интервюираните експерти България полага целенасочени усилия за актуализация на средствата по ФУМИ, за да могат да се финансират повече мерки по Плана за интеграция.

Следващата сигурна възможност за преговаряне ще бъде при междинния преглед на финансовата рамка през 2017 г., което означава, че основно ще се разчита на средства от държавния бюджет. Интервюираните експерти посочват, че това е и логиката на европейските средства – да допълват средствата планирани на национално ниво.

V. Заключение

Настоящият доклад очерта предизвикателствата пред интеграцията на лицата с международна закрила, които трябва да бъдат адресирани от заинтересованите институции на централно и местно ниво през 2015 г., като целта му е да подпомогне пряко процеса на разработване на Плана за интеграция за следващата година. Идентифицираните предизвикателства са свързани както с изработването на целеви специализирани мерки за подпомагане на първоначалната интеграция, така и с финансирането на тези мерки и осъществяването на ефективна координация между всички отговорни институции. Осигуряването на активното участие на общините в процеса на интеграция на местно ниво е един от ключовите елементи за успешното реализиране на новия подход към политиките за интеграция на бежанците и лицата с хуманитарен статут, както и изграждането на административен капацитет не само на местно, но и на централно ниво.

⁵¹ Началото на м. декември 2014 г.